

RAD

NOVINE ● RADNIM PRAVIMA I SURADNJI BROJ DRUGI SVIBANJ 2015

TEMAT: RAD U TRGOVINI

Širenje područja rada

Što sve spada pod temu rada i radnih prava, temeljno je pitanje ne samo ovog časopisa i odabira njegovih tekstova, nego i pitanje identiteta sindikata, njihovog organiziranja i strategije borbe

U javnosti se često provlači teza kako su radnici u javnom sektoru “uhljebi”, a oni koji rade u realnom “pravi” radnici. Slično se radničku populaciju dijeli na neradnike iz državnih firmi i radnike koji imaju privatnog poslodavca s kojim mogu samostalno određivati svoj radni odnos, tobože lišeni sindikalne stege i omče. Međutim, takve podjele služe maskiranju realnih problema koji proizlaze iz radnih odnosa. Jedina prava podjela radnika o kojoj bismo trebali govoriti jest na one koji su sindikalno udruženi i one kojima se to udruživanje otežava ili ne dopušta. Na radnike koji svoj radni odnos reguliraju i utvrđuju kolektivnim ugovorom i na one koji ne poznaju taj institut u svojoj firmi; radnike koji rade svaki dan od 8 do 16 i većinu čiji je radni dan znatno duži. Danas mali broj radnika u Hrvatskoj ima svog sindikalnog povjerenika kao instancu kojoj će se obratiti uslijed povrede radničkih prava. Stoga većina radnika ostaje bez ikakve sindikalne zaštite u trenu kada im poslodavac konstantno povećava obim rada, uvodi nove poslove za jednaku plaću na ionako preopterećenom radnom mjestu.

Sve je samo hir!

Ovakva slika rada traži drugačiji pristup samom sindikalnom organiziranju i strategiji borbe za radnička prava. A to je puno lakše reći nego učiniti s obzirom na stalan pad sindikalnog članstva, drastično nisku stopu sindikalno organiziranih koja u privatnom sektoru doseže mizernih 17 posto. O teškoćama koje proizlaze iz rada u malim trgovinama bez sindikata ili atipičnih i prekarnih oblika rada – poput onih u civilnom sektoru – govorimo i u ovom broju RAD.-a, obilježenom (prvo)majskim tradicijama i sjećanjima na borbe radnika kroz povijest.

O tim borbama pišemo ne zato da bismo ih nekritički veličali nego upravo da bismo

iz njih nešto naučili, da bismo se prisjetili na koje načine možemo stvoriti zajedništvo razjedinjenih i sindikalno neudruženih radnika čija egzistencija ovisi o hiru tržišta ili hiru poslodavca, odnosno njegova profita. A pritom se više ne može računati na državu koja je kroz povijest češće štitila interese privilegirane manjine, pomagala u otimačini zajedničkih dobara i provodila radnu disciplinu na štetu naroda nego što je bila na njegovoj strani.

Od vremena kada su naši preci slavili zajedništvo oko majskih stabala i krijesova moleći se plodnoj godini koja neće roditi novi rat i glad, slika boljeg života i blagostanja uvijek je bila nit vodilja

Danas postajemo svjedoci upravo takve uloge države, koja ne samo da sudjeluje u rezanju radničkih prava nego i donosi mnoštvo gotovo svakodnevnih štetnih odluka i direktiva koje sve više utječu na život građana. Ta pitanja možda nisu usko vezana uz klasični radni odnos koji sindikati tradicionalno zastupaju, tj. borbu za plaće i bolje radne uvjete, ali se svakako tiču života radnika i ulaze u jedno šire shvaćanje rada. Takvo shvaćanje rada širi poimanje sindikalne borbe i na teme poput smanjenja dostupnosti zdravstvenih usluga, socijalnog sustava koji ne pomaže ljudima u trenucima njihovih egzistencijalnih kriza nego ih dodatno ponižava, na stanovanje koje treba biti dostupno svima, a ne prepušteno kreditnim bujanjima i bankarskom hiru. Sve nabrojane i mnoge druge teme kroz povijest su bile prvomajske i za njih su se borili naši prethodnici, kako bi jedan kratak period svoga života iskusili svijet koji ne

prepušta ova pitanja sudbini i hirovima različitih aktera nego ih rješava vođen pozitivnim principima i vrijednostima socijalne jednakosti i bratstva/sestrinstva među narodima. A sve da bi što više članova društva imalo dostojan život, riješeno stambeno pitanje i zdravstvenu zaštitu čija razina usluge i dostupnost ne ovisi o imovinskom stanju pojedinca, ekonomskoj krizi, štednji ili pak boji kože i državljanstvu.

Bolji život

Danas, u trenucima “transformacije” države i njenog zauzimanja neprijateljskog stava prema radnicima i socijalno-progresivnim idejama, moramo graditi zajedništvo da bismo donekle usporili i spriječili antisocijalne procese koji će imati dugoročne posljedice. Paralelno s tim moramo razmišljati i o novim strategijama tog zajedništva, organiziranja i djelovanja koji će kao svoj princip uzeti upravo ovo široko shvaćanje rada i obratiti se onim radnicima koji nisu sindikalno organizirani i onim pitanjima koja ne ulaze u klasičnu sindikalno-pravnu temu radnog odnosa. Zajedništvo oko bolje budućnosti, temeljno je nasljeđe i obećanje Prvog maja. Od vremena kada su naši preci slavili zajedništvo oko majskih stabala i krijesova moleći se plodnoj godini koja neće roditi novi rat i glad, slika boljeg života i blagostanja uvijek je bila nit vodilja. Međutim, često je bolji život ostao samo želja, a prevladala je otimačina zemlje i zajedničkih dobara, eksploatacija i ugnjetavanje. Ili u današnjim pojmovima: monetizacija autocesta, lihvarski stambeni krediti, eksploatacija Jadrana, fleksibilizacija rada, daljnje ograničavanje građana u demokratskoj kontroli vlasti. Srećom, ostala je ideja da se narod zna pobuniti, ali i izgraditi nešto novo i u konačnici izmijeniti povijest vođen principom zajedništva, na čvrstom i progresivnom političkom temelju. Iako toliko puta izdan, prodan i satran, princip suradnje i zajedništva ipak je ostao jedini način rada na boljem životu za što šire slojeve ljudi. Jer nitko ne smije ostati sam, niti neorganiziran ●

Uredništvo

Predrag Sekulić: Središnjice mogu puno više

Povodom prvomajskog prosvjeda u Sisku razgovarali smo s Predragom Sekulićem, koordinatorom Stožera za obranu tamošnje Rafinerije

Koliko ste, kao predstavnik Stožera za obranu sisačke Rafinerije, zadovoljni organizacijom i atmosferom prvomajskog prosvjeda?

Treba napomenuti da je prosvjed organiziralo pet sindikalnih središnjica, za razliku od prosvjeda u listopadu koji je organizirao Stožer. Po mom mišljenju, moglo je bolje. Naravno da je bitno da su došle kolege sindikalci iz drugih gradova, ali mislim da na području grada Siska nije odrađeno dovoljno. To zahtijeva rad na terenu, kao što smo mi onomad radili kad smo krajem 2014. pripremali prosvjed za spas Rafinerije. Nažalost, danas nije dovoljno neku vijest staviti na TV da bi ju narod upio i upamtio, ljudi su u svojim životnim problemima pa vijest prođe pored njih. Treba s ljudima razgovarati i objašnjavati im o čemu se radi. Naravno, kad pričamo o odazivu, ne treba zanemariti ni činjenicu da je bilo i proslava na drugim mjestima gdje se dijelio grah ili gulaš, a danas je u Sisku nažalost takva situacija da će mnogi radije otići pojesti topli obrok nego slušati sindikalce.

Koliko ste zadovoljni suradnjom sa sindikalnim središnjicama?

Mislim da sindikalne središnjice mogu puno više napraviti. Što mislim pod tim? Mislim da bi mogle okupiti sto tisuća ljudi na Jelačić placu u Zagrebu. Pa imamo mnogo povjerenika, postoji način kako objasniti ljudima kuda idemo. Moramo biti zajedno. Nažalost, nas još uvijek muči ego, pa imamo previše središnjica i sindikata. Stožeri Rafinerije i Petrokemije su imali par sastanaka sa središnjicama, ali na takvim sastancima se iznese previše ideja, a morali bi biti fokusirani na jednu pravu. U svakom slučaju, sretan sam što je proslava ili prosvjed organiziran u Sisku i što su se sve središnjice udružile, ali treba pokazati odlučnost u potezima, a ne samo u govoru.

Jeste li zadovoljni odazivom građana Siska?

Ne mogu reći da sam zadovoljan odazivom, ali budimo realni i recimo da su mnogi građani već umorni i bezvoljni. Bilo bi iluzorno očekivati neko veliko suosjećanje od onih koji su već izgubili posao, a za njih se tada nitko nije dovoljno borio. Moglo se više odraditi i motivirati ljude. Građani su stjerani u situaciju da više nikome ne vjeruju. Danas ljudi najčešće uspoređuju sindikate s političkim strankama, a za to smo sami krivi. Kada narod bude vidio iskrenost i volju za promjenom, tada će izaći na ulice, a do tada će političari iskorištavati postojeće stanje i uživati u njemu ●

P. I.

Potpisimo za spas referendumu!

Pod sloganom “Do referenduma s manje potpisa i više potpisnih mjesta” novoosnovana građanska inicijativa Za referendum, sastavljena od petnaest sindikata i sedam udruga, najavila je akciju prikupljanja potpisa protiv izmjena Zakona o referendumu koja će otpočeti krajem svibnja. Spomenuti prijedlog zakona, trenutno na drugom čitanju u Saboru, namjerava građanima oduzeti mogućnost prikupljanja potpisa na javnim mjestima i preusmjeriti ih u urede državne uprave, čime će se znatno otežati mogućnost prikupljanja potrebnog broja potpisa za raspisivanje referenduma. Riječima Mirele Bojić, članice inicijative i predstavnice Matice hrvatskih sindikata: “Ureda državne uprave nema ni približno dovoljno u Hrvatskoj, a

još k tome rade samo radnim danom kada i građani.” Pored toga, vlast novim zakonom ne namjerava smanjiti broj potrebnih potpisa – on će ostati na visokih 10% biračkog tijela – brojka koju mogu prikupiti samo veliki igrači s dovoljno ljudskih resursa i financijskih sredstava. Međutim, sve ove suhoparne i pomalo apstraktne zakonske izmjene svode se na jedno, a to je da vlast želi onemogućiti građane da utječu na njihove štetne poteze, kako su to već prije uspješno radili. Mijat Stanić iz Nezavisnog cestarskog sindikata pritom je naglasio da iako su prethodna dva referenduma o monetizaciji i *outsourcing*-u zabranjena, politički je pritisak građana ipak postigao učinak, a to je da danas čistačice u školama nisu “outsourcane”, a Vlada je istovremeno poništila svoju odluku o koncesiji. Pokazalo se, dakle, da su referendumske inicijative posljednjih godina bile važan alat pritiska i izvršavanja volje građana pa je stoga i više nego bitno zadržati pravo na referendum. Zato aktivnosti ove inicijative nisu tek neki sporedni politički događaj koji će utjecati na neke dosadne zakonske izmjene već se, Stanićevim riječima, radi o “referendumu svih referenduma, važnijem čak i od ovih prethodnih, jer ako izgubimo više nikada neće biti referenduma, više nikada neće biti mogućnosti da građani Vladi svežu ruke”.

Odnosno, ako ubuduće želimo utjecati na pogubne odluke koje nas čekaju, od onih o bušenju Jadrana, preko onih o rasprođaji šuma i voda pa sve do privatizacije zdravstva koja nam trenutno prijeti, prvo moramo spasiti referendum. Svaki potpis je bitan ● J. M.

Ne damo naše autoceste!: Nećemo nasjesti na Vladin plan B

Nakon što je inicijativa Ne damo naše autoceste! skupila gotovo pola milijuna potpisa za referendum protiv koncesije autocesta, Vlada je službenom odlukom odustala od koncesije i najavila takozvani “plan B” – novi oblik monetizacije autocesta kojim će tobože udovoljiti prethodnim zahtjevima građana. No, oni koji su i nakratko pomislili da je vlast konačno okrenula ploču i počela slušati narod, kao i obično brzo su se otriježnili. Naime, famozni plan B predviđa da se 51% dionica Hrvatskih autocesta (HAC) proda privatnom investitoru – zasad se kao glavni kupci spominju mirovinski fondovi – čime bi građani zauvijek izgubili pravo gospodarskog upravljanja autocestama. Iako se Vlada posebno trudi da objasni kako su mirovinski fondovi – inače u vlasništvu banaka – najbolje rješenje za autoceste, jasno je da se oni, baš kao i svi drugi privatni investitori, vode za profitom pa će, ako kupe autoceste, moći slobodno podizati cijene cestarina. Nitko im pritom neće moći zabraniti da dionice prodaju kome hoće i kad god hoće jer će ipak oni, a ne građani, biti njihovi vlasnici. Drugim riječima, plan B nije ništa drugo nego privatizacija autocesta. Primijetila je to i inicijativa Ne damo naše autoceste!, čiji je predstavnik Mijat Stanić na nedavnoj konferenciji za medije izjavio: “Mi smo protiv modela B jer je sličan prvom modelu. Jedina razlika je što se u slučaju koncesije eventualnom koncesionaru upravljanje i gospodarsko iskorištavanje autocesta daje na određeni rok, a u slučaju modela B upravljanje i iskorištavanje se u većinskom vlasništvu daje privatnom interesu za sva vremena.” Kako su u svojim priopćenjima i ranije navodili, inicijativi je prihvatljiv jedino “model C”, odnosno reprogram duga, restrukturiranje i uspostavljanje novog modela upravljanja i javnog nadzora nad HAC-om, tvrtkom koja već godinama pati od političkog kadrovanja. Na argument da je ovakav model utopijski, Stanić odgovara da se sličan model primijenio u slučaju slovenskih autocesta. Slovenija je bila u sličnoj situaciji kao i Hrvatska, ali je s bankama ispregovarala duže rokove za otplatu kredita i povoljnije kamate te je na koncu prošle godine ostvarila dobit od 60 milijuna eura. Stoga će inicijativa uskoro krenuti u nastavak kampanje kojom će zagovarati plan C, a istovremeno najavljuje i otpor planu B. Enes Čerimagić, pravni savjetnik inicijative, tako spominje nešto što se u *mainstream* medijima uglavnom prešutjelo, a to je zaključak Ustavnog suda u kojem se navodi da se Vlada samoobvezala uvažiti činjenicu da građani o ovom pitanju, u slučaju prijedloga nekog novog modela monetizacija autocesta, poput plana B, žele odlučivati na referendumu. Čini se da kampanja protiv monetizacije autocesta, unatoč odluci Ustavnog suda, nije ni približno gotova ●

J. M.

Razgovor vodili Vedrana Bibić i Mario Kikaš

Između rada i aktivizma

Pet partnerskih organizacija civilnog društva (K-zona, LORI, Zora, Pobjeda i Bonsai) provelo je istraživanje koje se bavilo radom u organizacijama civilnoga društva, s naglaskom na rodnoj ravnopravnosti. O ovom istraživanju i radnim pravima u civilnom sektoru razgovarali smo s Gabrijelom Ivanov iz K-zone

K-zona je jedna od organizacija civilnog društva koja je provela istraživanje o vrednovanju i zadovoljstvu rada u tom sektoru. Kako se ukazala potreba za takvim istraživanjem i koji je njegov cilj?

U jednom smo trenutku shvatili da jako puno udruga koje vode mlade žene teško dolaze do sredstava i da te žene pritom jako puno rade, a da njihova radna opterećenost uopće nije vidljiva kao problem. Kako nismo točno znali od kuda krenuti, organizirali smo preliminarne fokus grupe. Na fokus grupama Orlanda Obad s Instituta za etnologiju i folkloristiku i kulturna antropologinja Ivana Družetić u jednom su nam trenutku rekly: "Vi ste toliko u tome čime se bavite da uopće ne vidite da su radnička prava najveći unutarnji problem organizacija civilnog društva." Uključila se tada i Jelena Miloš iz BRID-a, te su sve tri savjetovale da istraživanje provedemo u smjeru mapiranja radničkih prava.

Drugim riječima, vi niste vlastiti rad u organizacijama percipirali kao – rad?

Može se i tako reći. Percipirale smo ga kao angažman, ali nismo bile osviještene o vlastitim radničkim pravima. Stvar je zapravo vrlo jednostavna: krećeš od ideala da treba nešto mijenjati i nisi upućen u problematiku radnih prava. Čini se da nikome nije palo na pamet da imamo svojevrsan "sindikalni" problem – jer zašto bismo ga imale, kada su to projekti koje želimo provoditi i pristajemo na njih. Rad u civilnom sektoru prvo krene lagano, volonterski, onda dobiješ neka sredstva i količina posla se umnoži pa imaš sve više volontera koje treba organizirati i uvesti u cijelu priču da se ne osjećaju zapostavljenima. Uza sav posao na projektima treba razvijati i organizacijske, psihološke i mehanizme solidarnosti. Kako je zadnjih godina stres postao svakodnevan shvatili smo da nam treba jača struktura koja bi pokušala drugačije organizirati rad i naš odnos prema radu unutar organizacija.

Kakvi su bili rezultati vašeg istraživanja?

U samom ispitivanju sudjelovalo je 109 udruga na području cijele Hrvatske i 213 osoba. Istraživanje smo provodili s udrugama koje imaju najmanje jednu zaposlenu osobu. Pritom smo se fokusirali samo na udruge koje se bave kulturom, ljudskim pravima, socijalnim uslugama i demokratizacijom. Pokazalo se da udruge imaju velikih problema sa zatvaranjem svojih financijskih konstrukcija; da radnici i radnice u udrugama imaju previše posla u odnosu na plaću. Takozvani *burn out* postao je gotovo pravilo – 56% ispitanika doživjelo ga je jednom ili nekoliko puta, što je značajan postotak. Vrlo je teško efikasno raditi kada si pod tolikim

stresom. Istraživanje je pokazalo da je prosječna plaća u ovom dijelu civilnog sektora za 2013. godinu iznosila 3000 kuna. Što se tiče rodne komponente – u udrugama je zaposleno 80% žena i samo 20% muškaraca, slično je i s omjerom volontera. Međutim, na mjestima odlučivanja omjer je 50:50, što je svakako simptomatično. Drugim riječima, kod donošenja odluka postoji ravnopravnost,

INTERVJU: GABRIJELA IVANOV

Pokazalo se da udruge imaju velikih problema sa zatvaranjem svojih financijskih konstrukcija; da radnici i radnice u udrugama imaju previše posla u odnosu na plaću. Takozvani *burn out* postao je gotovo pravilo – 56% ispitanika doživjelo ga je jednom ili nekoliko puta

a svakodnevni rad pada na žene, kao i volontiranje. Svi ti podaci su nam bili otrežnjavajući.

Na koji način početi rješavati ta pitanja? Znamo da u udrugama ne funkcionira standardni odnos poslodavac – radnik i da je probleme rada u civilnom sektoru teško riješiti standardnim sindikalnim pristupom?

Istina, ali ova pitanja treba početi rješavati – odnosno tražiti načine da ih se riješi. Iz iskustva mislim da je ključno početi od vlastite organizacije i razgovora s kolegama o njihovom radu i preopterećenosti poslom. Mi smo to učinili – dogovorili smo novu organizaciju rada, odlučili da nećemo odgovarati na poslovne mejlove izvan radnog vremena; da je radno vrijeme prilagođeno potrebama pojedinca ili pojedinke i da maksimalno iznosi šest sati dnevno, a ne da se rasteže kroz cijeli dan i noć. Što se tiče institucionalnog okvira, u razgovor treba uključiti i naše "financijere", odnosno tijela koja su nadležna za financiranje i reguliranje civilnog sektora, poput nadležnih ministarstava, Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva i sličnih ustanova. Naposljetku, zašto ne bismo uključili i sindikate? Zašto ne razmišljati o nekoj vrsti sindikata u civilnom sektoru ili bar jasnog okvira koji će regulirati i kontrolirati uvjete rada i radna prava u ovom sektoru?

U javnosti je još uvijek većinom neprepoznato da organizacije civilnog društva, a zasigurno i vaša organizacija, obavljaju sve veći dio posla koji bi primarno trebale obavljati institucije (socijalne) države. Na koji način pristupate tom problemu?

Mi smo svjesni da sve češće i češće služimo kao neka vrsta paralelnih institucija, a pritom radimo za kikiriki. Uzmimo na primjer građanski odgoj kojeg još nema u školama, ali zato civilne udruge već duži niz godina provode edukaciju o temama kojima bi se trebao baviti građanski odgoj. Naravno, zbog kapaciteta niti možemo, niti bismo trebali zamijeniti državu koja ne radi svoj posao. Što se tiče same zajednice – to je doista istina. K-zona već niz godina organizira i Vox Feminae Festival i medijsku djelatnost preko istoimenog portala i možemo reći da se oko tih punktova stvara određena zajednica koja usvaja kritički jezik i problematizira rodne normative. I unutar takve zajednice potrebno je otvarati ove i slične teme – poput rada u umjetnosti. Često se misli da je umjetnicima prirodno da svaštare. Njihov rad se ne prepoznaje kao prekarni rad koji teško da može osigurati neku stabilnu egzistenciju, posebice ako ste mladi i neafirmirani. Zato smo ovogodišnji Osmi mart proslavili organiziravši druženje s mladim umjetnicama i shvatili smo da je takav tip komunikacije uživo s ugroženim skupinama društva ključan. Primjerice, naše volonterke, većinom žene – tek će u takvom, autonomnom i intimnom, kontekstu otvoreno progovoriti o svim svojim problemima. Živi kontakt ključan je za razumijevanje problematike, no samo solidarna suradnja koja mora imati i kreativnu notu i operativnu strukturu doprinosi razvoju zajednice ●

Moj život (ni)je Švicarska

Krajem travnja, na poziv Udruge Franak, na ulice Zagreba izašlo je između petnaest i dvadeset tisuća ljudi koji su prosvjedovali zbog Vladinog nerješavanja problema dužnika u “švicarcima”

Brojnost travanjskog prosvjeda dokaz je da su previsoki stambeni krediti, odnosno preskupi stanovi, problem koji će na ulice izmamiti mnogo širu javnost od one direktno pogođene kreditima u švicarskim francima. Po riječima jednog od govornika na prosvjedu, Željka Stipića iz sindikata Preporod, takav odaziv pokazuje da se “bitka za dostojanstven život dužnika u kreditima tiče i nas koji nemamo kredite” jer je “stambeno pitanje, pitanje svih nas”.

No, iako je ovakav odaziv dobrim dijelom zasluga organizatora, teško da se može vjerovati da je to jedini razlog – sjetimo se samo da prosvjed za Prvi maj 2013. nije bio toliko posjećen, a organizirali su ga sindikati, odnosno organizacije s puno većom infrastrukturom i mobilizacijskim potencijalom. Prije bi moglo biti da su mnogi prepoznali da nešto sa stambenim kreditima naprosto ne štima, ili kako nam objašnjava Stipić: “Građani su godinama uredno isplaćivali kredite, a da još nisu stigli ni do glavnice, pa ne treba biti genij da se shvati da tu nešto nije u redu.”

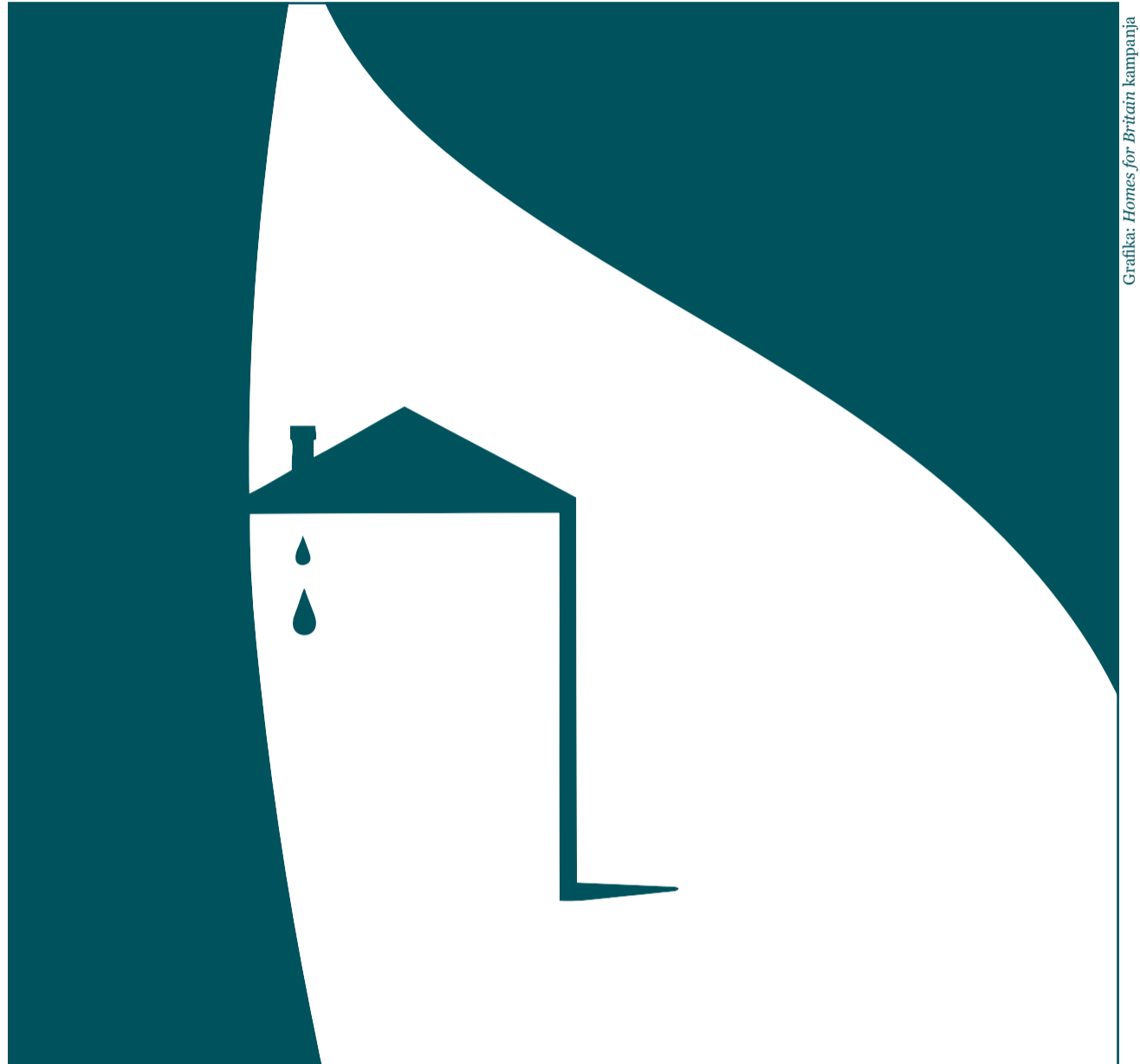
Tko je i zašto dizao kredite?

Prema istraživanjima, pripadnici srednje generacije, od 35 do 50 godina, najbrojnije su žrtve previsokih stambenih kredita. Radi se o generaciji koja početkom devedesetih nije sudjelovala u privatizaciji društvenih stanova, a veliki se broj njih po osnivanju obitelji, ili zbog dobrih uvjeta na poslu u vremenu prije krize, odlučio dići kredit za stan.

Budući da se stambeni krediti dižu na periode od najčešće trideset godina, možemo se upitati zašto bi netko nakon tek par godina radnog staža ulazio u kredit koji će ga pratiti cijeli radni vijek? Je li moguće da su doista vjerovali da je danas moguće toliko dugo zadržati stalan posao? No, ovo nas ne treba čuditi jer u Hrvatskoj već jako dugo prevladava urbana legenda da ako dignete kredit rata kredita neće biti puno veća od stanarine koju biste plaćali za iznajmljeni stan, a ipak ste “svoj na svome”. Nagomilano loše iskustvo sa stambenim kreditima ipak pokazuje da ne samo da dužnici nisu na svome nego ako ne mogu podmiriti obaveze prema bankama, najčešće zbog gubitka posla, banka ih iz tog stana može izbaciti i oduzeti im ga, a njih ostaviti u dugu. U Hrvatskoj je tako od 2007. broj ovrha na stanove i kuće u konstantnom porastu, a samo u prošloj godini zabilježeno je njih 3225. Ovo je velik broj građana dovelo u situaciju da im stan ili kuća više ne predstavljaju dom, već cjeloživotni i često neizdrživi teret.

Dugovi ne poznaju granice

Jedna od najdojmljivijih impresija s prosvjeda namjera je organizatora da se povežu sa skupinama izvan granica Hrvatske i jasno prokažu zajedničkog krivca. Kako je to pojasnio

Grafika: Homes for Britain kampanja

AKTUALAC: KREDITI U ŠVICARCIMA

Kemal Duraković iz udruge Švicarac: “Jesu nam izmislili granice, al’ nema granica kad krađu zajedno.”

jedan od govornika, Kemal Duraković iz udruge Švicarac: “Jesu nam izmislili granice, al’ nema granica kad krađu zajedno.” Prosvjedi su poslali jasnu poruku – prevelik osobni dug u stambenim kreditima nije stvar pojedinačne nepromišljenosti već zajedničkog problema iz kojeg se ne možemo pojedinačno izvući.

Hrvatska je, kao i ostale zemlje regije, sustavno zanemarivala pozitivne stambene politike, a zbog količine dostupnih društvenih stanova problem nije dolazio do izražaja dok nije

stasala generacija koja nema nikakvih drugih mogućnosti da dobije “siguran dom” osim da digne stambeni kredit. Kontroliranjem stambenog tržišta i postavljanjem uvjeta pod kojima se iznajmljuju ili prodaju stanovi država može pozitivno utjecati na niz gospodarskih faktora: ravnomjernu raspodjelu radne snage, zadržavanje mladih obrazovanih kadrova u zemlji i generalni boljitak naših zajednica. Točnije, nijedna zapadnoeuropska zemlja, u čiji se prosperitet kunemo već dvadeset i pet godina, ne prepušta svoje građane samovolji tržišta. Tako naprimjer u Amsterdamu neprofitne stambene agencije upravljaju s 46% stanova koji se izdaju po cijeni koja ne smije prelaziti 30% dohotka kućanstva. Isti je slučaj s Bečom ili Berlinom. Kod nas postotak stanova s reguliranom rentom iznosi svega jedan do

dva posto u cjelokupnom broju stanova i kuća. No, u ovome nismo sami, tako je u gotovo svim zemljama europskog juga: Španjolskoj, Italiji, Grčkoj; o Rumunjskoj, Bugarskoj ili Srbiji da i ne govorimo.

S jedne strane, skoro uopće nemamo regulaciju visine rente i sigurnosti života u iznajmljenom stanu, a s druge, lokalne političke elite sustavno pišu zakone i odobravaju programe koji potiču građevinsku industriju i bankarski sektor i promoviraju isključivo kupnju novoizgrađenih stanova putem stambenih kredita. Na taj način, zanemarivanjem drugih modela sigurnosti stanovanja, država stimulira ekonomiju kroz potrošnju stambenih i ostalih osobnih kredita. Tako su nas sve vlade koje su prošle Markovim trgov uvjeravale kako je kupovina stana na kredit najbolji, najeuropskiji i uostalom jedini način rješavanja našeg stambenog pitanja.

Neki pak sindikati raspodjeljuju određenu količinu sredstava na stambene zajmove po povoljnim uvjetima, ili poput Preporoda odobravaju i jednokratnu pomoć ugroženim članovima. Po riječima Željka Stipića, u sindikatu itekako “osjećaju ovaj problem” jer je sve više članova pod prijetnjom ovrha i deložacija. No, članovi nisu jedini koji traže sindikalnu pomoć, nego i oni koji misle da sindikati imaju potrebnu infrastrukturu da im riješe problem.

No, ostaje upitno koliko ovo zaista ima stvaran i održiv učinak. Kako nam tvrdi Kuhar, sindikati su u stanju osigurati sredstva u visini “tržišne cijene nekoliko stanova prosječne vrijednosti i veličine”, a tako mali budžet sigurno ne može “predstavljati rješenje”, a kamoli poslužiti kao održivi model “koji bi u većoj mjeri mogao

Pozitivni primjeri: u Amsterdamu neprofitne stambene agencije upravljaju s 46% stanova, koji se izdaju po cijeni koja ne smije prelaziti 30% dohotka kućanstva

zadružne stanogradnje umjesto investitorskih ekstraprofitna i bankarskih toksičnih kredita. Naime, stambene zadruge koje su neprofitne i solidarne predstavljaju pored države i tržišta treći način održivog rješenja stambenog pitanja. Zadružna izgradnja stanova praksa je koju zapadnoeuropske zemlje sustavno potiču putem

Što sindikati imaju s tim?

U pokušaju da olakšaju ovaj problem svom članstvu, neki od sindikata odlučili su se na izgradnju vlastitih stanova koje prodaju po cijeni nešto nižoj od tržišne. Tako se danas može naći nekolicina stanova po cijeni od otprilike 1200 eura po kvadratu, naspram 1800 koliko bi iznosila tržišna cijena kvadrata stana u Zagrebu. Neki sindikati su u ovom poslu više, neki manje uspješni, no naši sugovornici, Siniša Kuhar iz Sindikata državnih službenika i namještenika i Željko Stipić iz Preporoda, tvrde da se stanogradnjom trebaju baviti “oni koji to znaju”, a ne sindikati. Kuhar smatra da ulaskom u graditeljske poslove “postoji opasnost da se sindikati uslijed širenja spektra različitih posredničkih usluga” ili pak bavljenja “paragospodarskim aktivnostima pretvore u male poduzetnike” te da im njihova temeljna uloga “obrane interesa i položaja radnika u odnosu na poslodavce i kapital” postane tek jedna od sporednih djelatnosti.

U Hrvatskoj je od 2007. broj ovrha na stanove i kuće u konstantnom porastu, a samo u prošloj godini zabilježeno je njih 3225

Mi uopće nemamo regulaciju visine rente i sigurnosti života u iznajmljenom stanu, dok lokalne političke elite sustavno pišu zakone i odobravaju programe koji potiču građevinsku industriju i bankarski sektor i promoviraju isključivo kupnju novih stanova putem stambenih kredita

utjecati na kvalitetno, sustavno i od banaka neovisno rješenje” koje bi zadovoljilo stvarne stambene potrebe članstva.

Kako dalje: uvozni scenariji

Da je Hrvatska stvarno orijentirana prema pozitivnim europskim praksama, sve bi vlade radile na politikama koje reguliraju cijenu mjesečnih troškova stanovanja prema visini dohotka radnika, a državi bi sindikati bili jedni od glavnih sugovornika pri formiranju zdrave stambene politike. Kako se to zasigurno neće dogoditi samo od sebe, za početak možemo prepisati sindikalne i aktivističke zahtjeve iz drugih zemalja EU periferije – moratorij na deložacije, vraćanje stana banci uz otpis duga, ali i obaveza banke da taj isti stan izda bivšim dužnicima po socijalnoj renti. Potom zahtijevati ono što zapadnoeuropske zemlje već imaju – ulaganje proračunskih sredstava u što veći fond stanova za iznajmljivanje u kojima stanarina ne iznosi više od 30% dohotka kućanstva, uključujući i režije, i poticanje neprofitne i

mnoštva olakšica zadrugarima, a na ovaj način baš se u Švicarskoj godišnje gradi nekoliko desetina tisuća stanova uz velike državne poticaje. Dakle, oni isti franci koji kod nas predstavljaju noćnu moru u Švicarskoj grade dostupne i neprofitne stanove.

Naime, dok su se u europskom centru stogodišnjim sindikalnim i aktivističkim borbama izborili za održiv sustav stanovanja kod nas se, nakon privatizacije društvenih stanova, samo prepisuju bankarski EU recepti. Borba za stvarno i zajedničko pravo na stan neće početi smjenama vlada ili guvernera, jer svi oni bez izuzetka guraju iste politike kojima su prioriteti europske banke, a ne europska socijalna država. Sve navedene dobre prakse zajedničkog stanovanja i kod nas i u Europi nastale su po univerzalnom principu – udruživanjem i dugoročnim društvenim pritiskom za promjenom neodrživog sustava kakvog imamo danas. Nadamo se da su travanjski prosvjedi tek početak ovakve borbe ●

Alan Sućeska:

Podijeli pa vladaj – kako je rastrojen HŽ

Dosadašnje reforme i restrukturiranja HŽ-a dovele su u pitanje budućnost željeznica u Hrvatskoj

Nedavno smo u medijima mogli čitati kako Uprava HŽ Putničkog prijevoza planira ukinuti sve linije vlakova za grad Split, odnosno, kako će bez željezničkih veza ostati čitava Hrvatska južno od Josipdola. Razlog je, navodno, što vlakove jednostavno nema tko voziti: u procesu restrukturiranja HŽPP je u zadnje dvije godine podijelio poticajne otkaze s otpremninom 154-ici strojovođa,

obavezan raditi prekovremeno, što omogućuje pozivanje na rad u bilo koje doba dana i noći te time posljedično ugrozilo i sigurnost prometa. Međutim, pregledom povijesti HŽ-a pokazuje se da je trenutačna situacija u HŽ-u posljedica procesa transformacije HŽ-a i HŽ-ovih sindikata u zadnjih 25 godina.

Ta priča počinje 90-ih, kada se, kao i na gotovu svu industriju, i

razjedinjavanje i uništavanje sindikata, bilo financijskim upropaštavanjem, bilo tajnim dogovorima s upravom nauštrb radnika ili sličnim metodama. Fragmentacija samog HŽ-a, prema uzoru na fragmentaciju sindikata, započinje nešto kasnije, 2000-ih godina.

2003. godine, tadašnja Račanova vlada donosi Zakon o željeznici, kako bi prilagodila domaće zakonodavstvo zahtjevima Europske unije, a čija je konkretna posljedica bila liberalizacija željezničkog tržišta, tj. uredba prema kojoj našim prugama može voziti bilo koji operator u putničkom ili teretnom prometu. No, kao što je to bio slučaj i s ostalim u tu svrhu donesenim zakonima, Zakon o željeznici u sebi nije uključivao nikakvu strategiju razvoja HŽ-a, već je jednostavno udovoljavao propisanim reformama potrebnim za ulazak u EU. Isti pristup željeznici nastavlja i ostale vlade, zbog čega se donosi Zakon o podjeli trgovačkog društva HŽ, krajem 2005. godine, opet bez ikakve strategije, što se pokazalo presudnim s obzirom na to da je ovaj zakon regulirao samo funkcioniranje HŽ-a. HŽ je podijeljen na pet novih poduzeća: HŽ-Holding, HŽ-Putnički prijevoz, HŽ-Cargo, HŽ-Infrastruktura i HŽ-Vuča vlakova. Zakon nije propisivao nikakvu jasnu integraciju tih poduzeća niti je definirao njihove uloge i međusobne odnose što je prouzrokovalo kaos prilikom podjele radnika u novostvorena poduzeća te u samom funkcioniranju HŽ-a.

Za budućnost željeznica koban je bio zakon koji je uredio fragmentaciju HŽ-a: danas se HŽ sastoji od šesnaest sestrinskih poduzeća koja nastoje svako za sebe izboriti što veći dio financijskog kolača te se prikazati kao uspješna, “profitabilna” poduzeća, a što je najlakše prevaljivanjem vlastitih troškova drugom poduzeću. Radnici su tako okrenuti jedni protiv drugih, što je umjesto suradnje između novih poduzeća rezultiralo konkurencijom u borbi za opstanak. Iako je HŽ-Holding trebao imati upravo tu “integrativnu” ulogu u novom ustroju HŽ-a, to se nije dogodilo jer njegove ovlasti nisu bile jasno propisane. Kao posljedica toga, nefunkcionalan i u gubicima, Holding je i službeno ugašen 1. studenog 2012., pri čemu je otkaz dobilo oko 650 radnika.

Također, kao rezultat liberalizacije i reforme načina subvencioniranja željeznice prema kojoj se samo manji dio financija može dobiti izravno iz proračuna, današnja su poduzeća HŽ-a primorana okretati se stranim bankama, budući da jedina banka u državnom vlasništvu, HPB, nema dovoljno novaca da financira

takve projekte. No strane banke – poput talijanskih, njemačkih ili austrijskih – aktivno financiraju svoje željeznice. Riječ je mahom o jakim željezničkim industrijama pa su šanse za dobivanje takvog kredita za HŽ kao njihovom (istina slabom) konkurentu na tržištu, razumljivo male. No čak i kad bi se pronašao izvor financija, pitanje je bi li HŽ uspio, primjerice, nove vlakove kupovati od Gredelja ili Končara, tj. od hrvatskih tvrtki, čime bi se poticao daljnji opstanak i razvoj hrvatske željezničke industrije. Taj se tip natječaja mora objaviti kao međunarodni natječaj, te je vjerojatno kako bi se na natječaj prijavili puno veći igrači od domaćih poduzeća. Od promjene zakona iz željezničkog sektora tako pati i željeznička industrija i prijeti joj optužba za “neprofitabilnost”.

No, da se vratimo na pitanje strojovođa, koji su, kao što se pokazuje, samo dio puno većeg problema restrukturiranja HŽ-a, tj. nepromišljene politike. Gotovo su identične probleme imali hrvatski strojovođe 1989. godine: financijski su se problemi tadašnjih Željezničko transportnih poduzeća u SR Hrvatskoj nastojali riješiti prvenstveno otpuštanjem radnika, kojih je onda bilo premalo, pa su oni koji su preostali često radili prekovremeno (rijetko kad plaćeno), zbog čega je, radi umora, uz nepoštivanje radnih prava bila ugrožena i sigurnost u prometu. Strojovođe su se tada udružili u kolovozu 1989. i krenuli u štrajk. Nakon nekoliko dana obustave prometa u čitavoj Hrvatskoj obećano im je ispunjavanje većine zahtjeva. Tada i nastaje jedan od prvih hrvatskih nezavisnih sindikata koji opstaje do danas, Sindikat strojovođa Hrvatske. Ono što se danas čini potrebnim na sindikalnom polju, po pitanju HŽ-a, jest udruživanje snaga i koordiniranje zajedničkih akcija te stavljanje međusobnih razmirica na stranu. Pokazalo se da one pomažu jedino upravama i vladama da radnicima lakše nametnu vlastita pravila igre: od otkaza, do restrukturiranja i privatizacija. Politiku fragmentiranja sindikata koju su hrvatske vlade provodile 90-ih može se obrnuti ponovnim ujedinjavanjem, stave li se zajednički interesi radnika jedne industrije (pa onda i radnika općenito) ispred zasebnih interesa malih ogranaka te industrije. Jer dobrobit svakog od ogranaka ovisi o dobrobiti čitave industrije, pa je zastupanje pojedinačnih interesa dvosjekli mač. Uostalom, sindikati su najmoćniji upravo kada se solidariziraju jedni s drugima, kao što to potvrđuje i povijest hrvatskih sindikata, pa rascjepkanost i podijeljenost treba početi gledati kao prepreku borbi za radnička prava, a ne suprotno ●

U FOKUSU: ŽELJEZNICE

U ovako fragmentiranim Hrvatskim željeznicama sindikati i radnici trebali bi biti ti koji će nadići podjele na manja poduzeća i koordinirati zajedničke akcije

a preostali strojovođe nastoje iskoristiti nakupljen godišnji odmor koji prema Zakonu o radu moraju iskoristiti do kraja lipnja. Sindikat strojovođa Hrvatske ponudio je Upravi HŽPP-a da se manjak strojovođa na spornim linijama nadoknadi minimalnim prekovremenim radom preostalih strojovođa, no Uprava je odbila taj rad platiti. Štoviše, Uprava ukida članak kolektivnog ugovora koji propisuje da strojovođa nije

na željeznicu pokušava primijeniti jednostavna logika prema kojoj će otpuštanje radnika automatski dovesti do prosperiteta i novih prihoda. Iako uništavanje željeznice počinje već krajem 80-ih kada započinju procesi slični današnjima, tek 90-ih oni poprimaju konkretan oblik u vidu zakonskih promjena. Isključivo zahvaljujući akcijama sindikata, poput generalnog štrajka četiriju sindikata HŽ-a krajem 1994. godine, propast HŽ-a je spriječena. Tadašnja je vlast, uvidjevši da je sindikalna scena u Hrvatskoj jaka, počela poticati osnivanje što većeg broja manjih, strukovnih sindikata, kako bi podijelila i oslabila tu istu scenu te unutar nje stvorila određenu sferu utjecaja. To joj više-manje polazi za rukom jer u tako novostvorene sindikate postavlja stranačke ili potplaćene ljude čija je primarna funkcija

Marija Baševska:

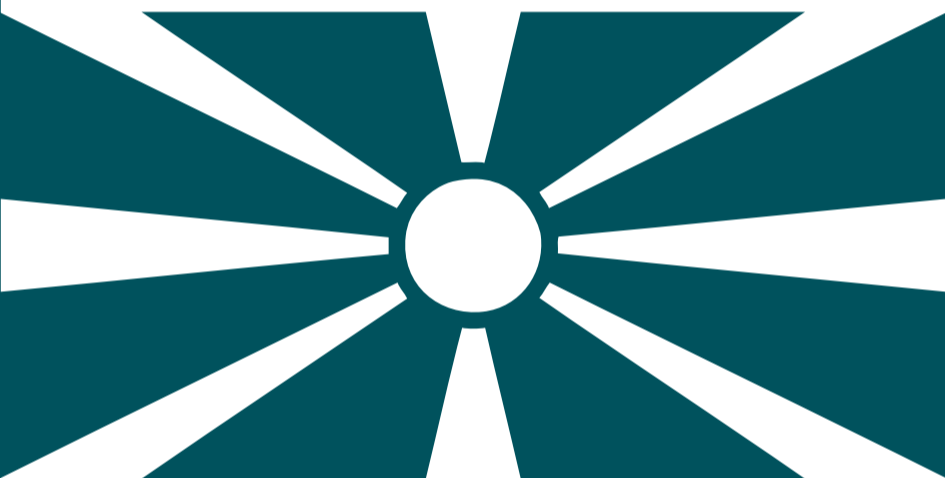
Država s najnižim radničkim pravima na Balkanu

Makedonija je zahvaćena najvećim prosvjedima i krizom vlasti u svojoj povijesti. Važan okidač za te nemire i stanje radničkih prava u čitavoj državi

Brojne prosvjede koje u Makedoniji organiziraju otpušteni radnici, žrtve tranzicijskih procesa u posljednjih 20 godina, prati slogan "Došja nož na kosku", kao jednostavna a zastrašujuća poruka, rezultat njihove teške svakidašnjice. Sloganom se danas koriste i mnogi radnici kad nastoje dočarati svoje radne uvjete ili mjesečne plaće.

prosječne neto plaće. Kao zadnja od zemalja u regiji, Makedonija je konačno uvela zakon o minimalnoj plaći. Propisana je minimalna mjesečna neto plaća od 130 eura (najniža u regiji), s trogodišnjim periodom prilagodbe u kojem se u 2015. došlo do minimalne plaće od 155 eura. Situacija u tekstilno-prerađivačkoj industriji, proizvodnji odjeće, kože i

U FOKUSU: MAKEDONIJA

Prosvjedi u Skopju broje i do 30. 000 ljudi Foto: BIRN

Tuga za jugom u brojkama

Danas je Makedonija zemlja s trećom najvišom stopom nezaposlenosti u Europi (28% u 2014. godini) i s najvećom nejednakošću prihoda u Europi i šire. Na rubu siromaštva ili socijalne isključenosti živi 50,3% stanovništva, dok postotak radnika koji su siromašni i žive ispod granice siromaštva posljednjih godina kontinuirano raste. Prosječna mjesečna neto plaća najniža je u regiji, oko 355 eura u siječnju 2015., a prema zadnjim podacima procjenjuje se da 78% zaposlenih zarađuje manje od

proizvoda od kože (u kojoj 83,7% zaposlenih čine žene) još je i gora zbog sporazuma po kojem plaća može ići ispod zakonskog minimuma: tako minimalna neto plaća u ovoj grani iznosi svega 101 euro. Sindikalna košarica, koja predstavlja minimalne mjesečne troškove života četveročlanog kućanstva, iznosi oko 522 eura, pa je s obzirom na gore navedene statistike zaista teško razumjeti kako većina makedonskih radnika uspijeva preživjeti.

Od početka tranzicije u ranim 1990-ima, svjedočimo

kontinuiranom procesu smanjivanja radničkih prava. Makedonski ustav jamči, ali strogo ograničava pravo radnika na štrajk. Postoji 27 zakona s odredbama o organiziranju štrajkova koji utječu na veći ili manji broj radnika, a uz to od 2005. samo registrirani sindikati smiju organizirati štrajkove. Pravila su toliko stroga i brojna, a pritisak vlasti jak, da je čak i najvećim sindikatima gotovo nemoguće organizirati štrajk. Recimo, u jesen 2014. Sindikat obrazovanja, znanosti i kulture otkazao je najavljeni generalni štrajk u osnovnim i srednjim školama nakon što je vlada uspjela pripremiti i izglasati novi zakon koji jasno kaže da će u slučaju štrajka štrajkaše do njegovog završetka zamijeniti privremeni nastavnici. Mogućnosti štrajka ili obrane radničkih prava još su gore ondje gdje su najpotrebnije: u privatnom sektoru i u tvornicama s najlošijim uvjetima rada i najnižim plaćama. Tekstilne tvornice i neke od tvornica u vlasništvu stranih investitora "proslavile" su se trenutnim otpuštanjem radnika koji su pokušali štrajkati. Poslodavci u tim tvornicama većinu zaposlenih drže na ugovorima na određeno vrijeme, slikovito rečeno "na kratkoj uzici". Ugovori o radu na određeno vrijeme, visoka razina nezaposlenosti, složeni pravni i ostali uvjeti za štrajk, kao i niska sindikalna zastupljenost u privatiziranim tvornicama – sve su to razlozi zbog kojih je makedonsko radništvo i dalje prestrašeno, bespomoćno, poniženo i nemotivirano u borbi za bolje uvjete rada.

Solidna sindikalna gustoća, loša kakvoća

Ovaj prikaz radničkih prava, radnih uvjeta i razina plaća jasno pokazuje da je u neoliberalnoj, postsocijalističkoj Makedoniji pregovaračka snaga svih ovih godina uglavnom na strani poslodavaca i vlade. Možemo se zapitati kako je to moguće u zemlji u kojoj se sindikalna gustoća procjenjuje na 25%, što je nezanemariv postotak, veći i od prosjeka EU-a (23%). Usprkos relativno dobroj sindikalnoj gustoći, većina makedonskog radništva opravdano sumnja u predanost i sposobnosti sindikalnih čelnika da zaštite radna prava i pobrinu se za bolje kolektivne ugovore koji bi osigurali veće plaće i bolje uvjete rada. U nedavnom istraživanju javnog mnijenja radnici su u najvećem postotku (37,6%) izrazili stav kako je uloga sindikata u zaštiti radničkih prava vrlo mala. Članovi sindikata i javnost često sindikalne čelnike percipiraju kao korumpirane i pod snažnim utjecajem politike, te smatraju da se brinu samo za privatne interese umjesto za prvotni razlog svojeg postojanja – zastupanje i zaštitu radničkih prava.

U Makedoniji postoje četiri nacionalne sindikalne središnjice, sastavljene od oko 40 granskih sindikalnih saveza. Uz to postoji i barem pet nezavisnih granskih sindikalnih saveza. Ukupno, u Makedoniji postoji oko dvije tisuće sindikalnih organizacija u javnom i privatnom sektoru koje se po zakonu moraju uključiti u granski savez. Najveća sindikalna gustoća prisutna je u javnom sektoru (obrazovanje, zdravstvo, javna uprava itd.), dok je u privatnom sektoru sindikalno organiziranje drastično slabije i prevladava u kompanijama koje su privatizacijom naslijedile postojeće sindikate.

Prosječna mjesečna neto plaća u Makedoniji najniža je u regiji, oko 355 eura u siječnju 2015., a prema zadnjim podacima procjenjuje se da 78% zaposlenih zarađuje manje od prosječne neto plaće

U kolovozu 2010. makedonska je vlada s ciljem poboljšavanja socijalnog dijaloga na nacionalnoj razini ustanovila Gospodarsko i socijalno vijeće. Osim predstavnika vlasti, u njemu sudjeluju predstavnici dvije najveće sindikalne središnjice (SSM i KKS) i Makedonske udruge poslodavaca. Kritike javnosti uglavnom su usmjerene prema modelu zastupljenosti u Vijeću, a spominje se i politički pritisak kojem su izloženi neki od njegovih sindikalnih predstavnika. Novi pozitivni val promjena stigao je 2013., kada je nekoliko progresivnih sindikata zajedno s dvije ljevičarske organizacije (Solidarnost i Lenka) potpisalo Sindikalnu povelju, udruživši snage u borbi za zaštitu i poboljšanje radničkih prava. Godine 2014. organizirali su prosvjede za Prvi maj, postavivši zahtjeve u vezane za minimalnu plaću i pravo na štrajk. Koncem iste godine pokrenuli su masovne prosvjede i kampanju protiv zakonskih promjena kojima se honorarnim radnicima nametnulo plaćanje dodatnih doprinosa za socijalno osiguranje i zaprijetilo daljnjim rastom prekarijata. Prosvjed za Prvi maj s novim zahtjevima organiziran je i ove godine, uz podršku još jednog granskog saveza sindikata. Očekuje se da će broj sindikata koji se pridružuju Sindikalnoj povelji rasti, a s njime, nadajmo se, i pregovaračka snaga radnika. Samo snažni, autentični, nekorumpirani i ujedinjeni sindikati mogu osigurati veću mobilizaciju, veća radnička prava i bolju budućnost za svakog s engleskog prevela Mirna Šimat

Rad u trgovini – jedini artikl kojem pada cijena

Rad u trgovačkom sektoru u Hrvatskoj javno je možda i najvidljiviji. Nerijetko teške uvjete rada povezujemo sa slikama radnica u Konzumu čija se situacija ne mijenja na bolje, unatoč našim kratkoročnim suosjećanjima iz pozicije potrošača. Provjerili smo zašto je tomu tako i kakvo je sindikalno organiziranje u trgovini

Uoči Dana trgovaca, 29. travnja, Sindikat trgovine Hrvatske izdao je priopćenje u kojem upozorava na sve gore uvjete rada u trgovini: radnika je sve manje, a posla sve više; prekovremeni rad se ne plaća, a kada dođu inspekcije, zaposlenicima se govori da drže jezik za zubima.

Pismo STH-a u široj je javnosti ostalo bez reakcije, a samo dva dana kasnije, na Prvi maj, neometano su radili svi veći trgovački lanci. Bitka koja se nekad u javnosti žustro vodila oko radnog vremena trgovaca već je odavno pala u drugi plan, pogotovo otkako je Ustavni sud dvaput ukinuo zabranu rada nedjeljom zbog, između ostalog, ograničavanja slobode poduzetništva – prvi put 2004. na zahtjev velikih trgovačkih lanaca, a onda još jednom 2009. na samom kraju Sanaderove ere. Da stvar bude gora, izmjenama Zakona o trgovini 2011. godine naprosto su izbačene sve odredbe koje su regulirale radno vrijeme i ono je u konačnici prepušteno volji poslodavca. Otada je, u interesu poslodavca naravno, postalo sasvim normalno i zakonito da trgovine rade i danju i noću, nedjeljom i blagdanima, kad god se može okrenuti neka zarada.

“Prosječno tjedno radno vrijeme u trgovini debelo je iznad 40 sati. Poslodavac kao standard računa poslovno radno vrijeme trgovine, a ne ono stvarno kada radnici dolaze na posao kako bi obavili sve pripreme za otvaranje dućana i kada nakon zatvaranja ostaju pospremati prodavaonice”, objašnjava Mario Iveković, predsjednik Novog sindikata. STH je prošle godine izračunao da poslodavci u trgovini, služeći se ovakvim i drugim trikovima, na godišnjoj razini utruže 174 neplaćena sata rada od svakog radnika, odnosno da radnik godišnje poslodavcu daruje mjesec dana svoga rada.

Kriza se prelama preko leđa prodavačica

Prosječna plaća radnika u trgovini na malo – njih čak oko 95.000 – prema službenim

statistikama iznosi oko 4200 kuna. Međutim, ta brojka zamagljuje razlike u plaći koje postoje između različitih zanimanja, primjerice između primanja blagajnice ili voditelja poslovnice. Tako je prema posljednjem istraživanju servisa MojaPlaca.hr koji kvartalno objavljuje podatke o visini plaća u Hrvatskoj, prosječna plaća prodavača iznosila bijednih 3166 kuna. Ovaj sektor po plaćenosti, kojem god da se izvoru podataka priklonili, u svakom slučaju pada ispod državnog prosjeka, što je pogotovo

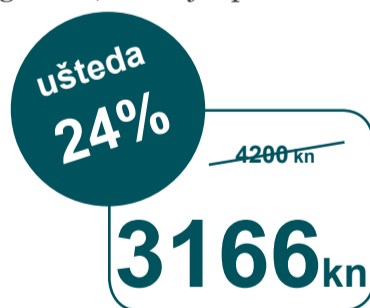
zabrinjavajuće ako uzmemo u obzir da dvije trećine zaposlenih čine žene, po plaćenosti i inače diskriminirana društvena skupina.

U trgovini je zbog krize u posljednjih pet godina izgubljeno oko 10.000 radnih mjesta, a poslodavci usto režu troškove gdje god stignu pa osim spomenutih plaća i neplaćenih sati na radnicima štede i tako da ih opterećuju sa

TEMAT: RAD U TRGOVINI

što više poslova, što možemo i sami primijetiti kada, na primjer, posjetimo Todoricev Tisak pa vidimo da je preko noći postao i kopirnica i bankomat i pošta, a broj prodavača je ostao isti. Pored toga poslodavci u posljednje vrijeme štede i tako da prebacuju radnicima teret plaćanja manjka u blagajni koji nastaje zbog krađa, iako njih prodavači – pogotovo

sada kada ih zbog krize u smjeni radi sve manje, a zaduženi su za nadgledanje velikog prostora trgovine – fizički ne mogu spriječiti. “Poslodavac radniku uruči izjavu da potpiše kako je voljan otplaćivati manjak, recimo 200 kuna u 12 rata, prijeti mu tužbom, stvara na njega pritisak jer zna da nema nikakvih dokaza i da će izgubiti tužbu ako slučaj dođe do suda”, govori nam Zorica Radetić, predsjednica Sindikata radnika trgovine Hrvatske. U njenom sindikatu, objašnjava nam, takve stvari ne prolaze, napominje da radniku iznos mogu skidati jedino ako on na to svojevolumno pristane, a onim radnicima koji to odbiju sindikat pruža adekvatnu pravnu pomoć. Uz dobru zaštitu, pomoći dakle ima, ali ova pojava po svoj je prilici postala raširena, teško ju je posvuda i u svakom trenutku kontrolirati, pogotovo kada znamo da radnici često u strahu potpisuju i

bjanko papire, sve samo da zadrže posao.

Loši zakoni i otežano sindikalno djelovanje

Ovi problemi radnika u trgovini, a zaista smo spomenuli samo nekolicinu već se duže vremena ponavljaju u medijima, nakratko plijene pažnju i izazivaju sućut čitatelja. Međutim, javni apeli ili prokazivanje poslodavaca nisu i vjerojatno neće donijeti nikakve bitne pomake za trgovce, a ni zahtjevi sindikata za boljim zakonskim rješenjima za trgovinu – poput onog o zabrani rada nedjeljom koje je srušio Ustavni sud – nisu dosad urodili plodom. Tako se opet vraćamo na jednostavnu jednadžbu koja govori da jedino vlastitim snagama – sindikalnim organiziranjem i stvaranjem pritiska – radnici mogu sami sebi pomoći. Mada, u sektoru trgovine tu ponovno nailazimo na velike probleme. Prije svega, ova grana pati od manjka sindikaliziranih radnika, inače tipične boljke privatnog sektora. Prema posljednjim dostupnim podacima koje je 2010. godine predstavio sociolog Dragan Bagić, sindikalna gustoća u trgovini iznosi tek 12%, što je čak manje i od ukupnog prosjeka privatnog sektora (16,8%). Upitana s kojim se problemima najčešće susreće pri organiziranju radnika, Zlatica Štulić, predsjednica najbrojnijeg sindikata u djelatnosti, odgovara: “Mnoga trgovačka društva imaju direktnu ili indirektnu zabranu organiziranja u sindikat, radnicima se daju ‘savjeti’ da gazda ne voli da budu članovi sindikata, pa i da će ih nagraditi ako se iščlane iz sindikata.” O sputavanju sindikalnog organiziranja govori nam i Mario Iveković koji spominje kako poslodavac vrši sve veći

pritisak na sindikalne povjerenike: “U jednom se trgovačkom centru sindikalni povjerenik pobunio protiv prekovremenih sati, a poslodavac ga je zauzvrat, da mu stane na kraj, lažno optužio za krađu robe, dao mu nezakonit otkaz i čak natjerao zaštitara da pod prijeljnom otkaza potvrdi da je vidio krađu.” Iako će ovaj slučaj vjerojatno uskoro doživjeti sretan kraj - budući da je zaštitar kasnije posvjedočio da ga je poslodavac natjerao da se okrene protiv povjerenika - ovakvi sudski postupci traju godinama, radnike obično ostavljaju u neizvjesnosti i vidno istraumatiziranim pa nije ni čudo da sindikalno organiziranje ljudima ulijeva strah u kosti. Pored svega, napominje Iveković, organiziranje je dodatno otežano novim Zakonom o radu po kojem se sindikalni povjerenik ne može imenovati, niti dakle uživati zakonsku zaštitu od otkaza, ako sindikat

u poduzeću nema barem pet članova, a tom odredbom najviše se diskriminira sindikalno organiziranje u manjim poduzećima.

Mala poduzeća – arena sindikalne borbe

A upravo je takvih poduzeća u trgovini jako puno. Hrvatska naime trenutno u sektoru trgovine na malo ima samo 5,12 zaposlenih po poduzeću. Sva tri naša sugovornika slažu se da je zbog rascjepkanosti teže organizirati radnike u malim trgovinama nego u velikim trgovačkim lancima. Štulić nam govori da se radnici u velikim trgovačkim sustavima, bez obzira na to rade li u malim dućanima ili velikim supermarketima, organiziraju u svoje

Štulić: “Mnoga trgovačka društva imaju direktnu ili indirektnu zabranu organiziranja u sindikat, jer poslodavci sindikat shvaćaju kao faktor remećenja njihovog rada. Radnicima se daju ‘savjeti’ da gazda ne voli da budu članovi sindikata, pa i da će ih nagraditi ako se iščlane iz sindikata.”

podružnice i biraju sindikalne povjerenike, a nije problem ni ako se rotiraju po trgovinama jer se uvijek javljaju svom sindikalnom povjereniku. “S druge strane, u manjim poduzećima radnici su najčešće članovi pojedinci, obraćaju se direktno nama u sindikat, a postoji i problem slobode učlanjivanja”, ocjenjuje Štulić.

Radetić nam govori kako njen sindikat po poduzećima ima jako puno pojedinačnih članova. Ured im radi 24 sata dnevno, pokrivaju širok teren od Benkovca preko Ogulina do Požege i dalje, a sav novac koji dobiju od članarina ubrzo i potroše, za što im, kaže, nije nimalo žao. “Politika našeg sindikata je da i na jednog člana gledamo kao da ih je tristo”, govori nam. Takav terenski rad, naš je utisak, neosporno iziskuje jako puno financijskih resursa i energije, ali s obzirom na samu raspršenu strukturu sektora, čini se da ništa drugo ne preostaje.

Nimalo laki uvjeti organiziranja kao i velik pritisak poslodavaca danas se nažalost ogledaju u slabljenju moći i pregovaračke pozicije sindikata. U sektoru trgovine već više od dvije godine ne postoji granski kolektivni ugovor. Zadnji važeći, naime, jednostrano je i bez puno objašnjenja otkazala Hrvatska udruga poslodavaca nakon trinaest godina primjene, a radnici su tom odlukom ostali zaknuti za regulaciju minimalnih prava poput radnog vremena blagdanima, prekovremenog rada, troškova prijevoza, godišnjeg odmora, jubilarnih nagrada i sličnog.

Sudeći prema istraživanju Dragana Bagića o pokrivenosti kolektivnim ugovorima iz 2014. godine, njih je na razini poduzeća svega 12 i štite prava oko 15.000 zaposlenih. Usporedbe radi, da se još jednom poslužimo Bagićeve podacima, u sektoru turizma koji je opsegom manji od trgovine u upotrebi je čak 87 kućnih ugovora. Štulić nam govori kako su kolektivni

ugovor sklopili primjerice s Konzumom, no u nekim drugim trgovačkim lancima, konkretno Billi, Plodinama i Lidlu, kolektivni ugovor ne postoji. U STH-u rade na tome da što više radnika u trgovini zaštite kroz kolektivne ugovore, a trenutno su i u procesu pregovora oko novog granskog kolektivnog ugovora. Koliko će u tome uspjeti zasigurno će ovisiti o snazi sindikata i pritiscima koje će biti u stanju izvršiti, a to će pak neminovno ovisiti o uspješnoj terenskoj organizaciji i mobilizaciji članstva. Na kraju, na pregovaračku poziciju sindikata utjecat će i njihova razjedinjenost. Ne možemo pouzdano reći koliko sindikata djeluje

u sektoru trgovine, ali za ilustraciju možemo navesti da ih je u samo u Konzumu aktivno desetak. “Sindikati bi se sada zaista trebali udružiti da prisile državu na potpisivanje novog kolektivnog ugovora jer ovakav *status quo* ide jedino poslodavcu na ruku, zato uostalom oni i odugovlače s potpisivanjem novog”, govori nam Radetić. Da je ujedinjenje sindikata bitno smatra i Štulić koja nas je obavijestila da je STH napravio prvi korak i pokrenuo inicijativu za ujedinjenje srodnih sindikata u okviru SSSH-a. Kako će taj proces dalje teći ostaje tek vidjeti, ali ono što je sigurno je da s obzirom na sve veće kršenje radničkih prava u ovom sektoru sindikate čeka velik posao ●

Na pregovaračku poziciju sindikata utječe njihova razjedinjenost. Ne možemo s pouzdanjem reći koliko sindikata djeluje u sektoru trgovine, ali za ilustraciju možemo samo navesti da ih je samo u Konzumu aktivno desetak

Akcija u Konzumu Foto: Željko Lukanić; Pixel

Konzum iznutra

U vodećem maloprodajnom lancu prosječna plaća prodavača manja je od 4000 kuna iako je poduzeće u 2013. godini uprihodilo čak 13 milijardi kuna, od čega 170 milijuna čiste dobiti. Radnici Konzuma, točnije njegove blagajnice, u javnosti su postale simbol izrabljivanja, no zbog straha od otkaza od njih ćete rijetko čuti da se žale na uvjete rada. Budući da nas je zanimalo kako se živi u Konzumu, odgovore smo odlučili potražiti na nešto sigurnijoj lokaciji, u Klubu umirovljenika Konzuma na zagrebačkoj Peščenici, gdje smo se susreli s jednim aktivnim sindikalnim povjerenikom koji je međutim želio ostati neimenovan. “Puno je zaposlenih na određeno vrijeme u Konzumu, možda i 20-ak posto od ukupno 15.000 ljudi”, govore nam bivši radnici dok za drugim stolom njihovi kolege odrađuju standardnu partiju bele. “Danas se prekovremeni sati radnika u Konzumu ne plaćaju, poslodavac ih zaobilazi na razne načine, ali situacija na tržištu rada, gdje broj nezaposlenih stalno raste, diktira odnose.” Jedan vozač, u mirovini već pet godina, priča kako su im se gomilali prekovremeni sati jer im se priznavala samo vožnja prema toni prevezenog tereta, no ne i kada bi se vraćali s puta praznih kamiona. Njega je, kaže, Todorčić zakinuo za godinu i pol staža jer je punih šest godina zaobilazio pravila o tri mjeseca beneficiranog staža godišnje za vozače tako što je s vozačima sklapao ugovore za vožnju kamiona manje tonaže jer takve zakon ne pokriva. No u Konzumu nije uvijek bilo tako, pa se naši sugovornici prisjećaju druge polovice devedesetih kada su se počeli sindikalno organizirati. Kako bi prevladali problem rascjepkanosti radništva po dućanima, sindikalisti su oformili koordinaciju podružnica, no vodstvo sindikata, tada na čelu sa Anom Knežević, htjelo je radi kontrole biti na svim sastancima koordinacije. S druge strane, kada se trebalo izboriti za veći broj sindikalnih profesionalaca, Knežević se dogovorila za samo njih sedam, mada je realno imala osnove za duplo toliko, što je znatno otežalo daljnje organiziranje na terenu. Sukob između sindikalne baze i Ane Knežević tinjao je godinama, posebno je potenciran kada su radnici shvatili da Todorčić saznaje i prije samog članstva kakve su namjere vodstva, a konačno je eskalirao 2004. kada su smijenjeni sindikalni povjerenici. Tih se godina postepeno počinju smanjivati i radnička prava u Konzumu: regres, božićnice, godišnji odmori.

Rascjepkanost poduzeća i danas predstavlja velik problem za sindikalno organiziranje u ovom prehrambenom lancu, ona se u Zagrebu nekako još i prevladava, no po procjeni bivših zaposlenika, već u okolnim selima članstvo je neintegrirano i ovisno o volji poslovođe dućana. Bivša radnica, danas penzionerka, ispričala nam je kako je nekoć kolektiv tadašnjeg Unikonzuma živio skupa, ljudi se družili izvan radnog vremena, a danas se sve manje poznaju. Fluktuacija je golema, strah sve veći, a sindikati razjedinjeni. Prema njihovim procjenama, kroz prvih desetak godina rada oko 80% radnika bilo je u članstvu sindikata, a danas je u njih desetak učlanjeno manje od polovice radnika.

Ana Rajković

Priča o nasukanom Brodu

Slavonski Brod jedna je u nizu domaćih priča o industrijalizaciji i zajednici koja je nastala oko industrijskih pogona te pratećih poduzeća, institucija i službi. Sto godina nakon prvih znakova industrijalizacije, Brod otkriva tek fragmente te povijesti

Početkom 20. stoljeća Slavonski Brod svrstavan je među najrazvijenije gradove tadašnje Trojedne Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. U tom je razdoblju došlo do osnivanja niza građevinskih i drvnih poduzeća, a 35% od ukupnog broja stanovništva činilo je radništvo. Industrijski je razvoj popratilo i organiziranje radnika u sindikate. Brod je nakon Zagreba i Osijeka postao grad s najvećim brojem sindikalno organiziranih i aktivnih radnika. Samo u razdoblju od 1911. do 1913. zabilježeno je preko 90 štrajkova, a 1912. godine izgrađen je u Brodu prvi radnički dom u tadašnjoj Trojednoj Kraljevini. Njegova je izgradnja bila financirana dobrovoljnim priložima radnika.

Industrijo, tko te nije volio?

Velik značaj za brodsku industriju ima razdoblje nakon Prvog svjetskog rata. Po završetku rata osnovana je Prva jugoslavenska tvornica vagona, strojeva i mostova (1921.), koja je 1930. godine s Grčkom sklopila posao o izgradnji mosta. To je značilo puno za u državu i poduzeće koje do tada nije imalo razvijenu vanjsku trgovinu. Danas se može reći da je to bio prvi Đurin izvozni proizvod, jer je 1947. godine Tvornica vagona, strojeva i mostova preimenovana u Đuro Đaković industrija lokomotiva, strojeva i mostova.

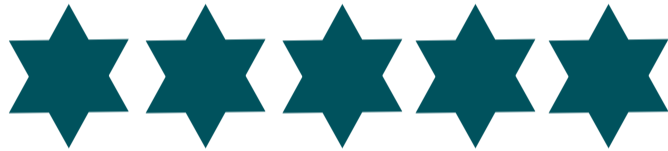
O snazi poduzeća govori i činjenica kako je kroz gotovo cijelo 20. stoljeće broj radnika kontinuirano rastao: tvornica je 1923. godine zapošljavala 1200 radnika, 1952. broj radnika je udvostručen, da bi 1986. godine u Đuri bilo 16.339 zaposlenih.

Sve proizvodne tvornice u sastavu SOUR-a (Složena organizacija udruženog rada) Đure Đakovića ostvarivale su dobit. Đuro je izvezio cijeli niz proizvoda, od čeličnih konstrukcija (mostovi, dizalice), tornjeva za naftu, spremnika za tekući plin, građevinskih strojeva, do automata za igre na sreću.

Osim poslovnih rezultata, Đuro Đaković tada je imao cijeli niz drugih samoupravnih jedinica, poput Doma za zaštitu radnika, zatim interesne jedinice za odmor i rekreaciju te kulturu. Gospodarski i društveni zamah Slavenskog Broda nakon Drugog svjetskog rata uz Đuru Đakovića bio je obilježen osnivanjem niza javnih poduzeća, poput Veleprometa, Plamena, Brodvina, Veterinarske stanice, Oriolika te poljoprivrednog kombinata Jasinje, u kojima je do devedesetih radio najveći dio Brođana te stanovnika okolnih sela. U ovom je razdoblju Brod imao razvijene gotovo sve industrijske grane, od modne (MIB), preko drvne industrije (Slavonija DI) do autoprijevoza (Slavonijatrans).

Unatoč razvijenoj industriji i osviještenom radničkom pokretu najveći dio slavonskobrodskih poduzeća nestaje tijekom procesa privatizacije početkom 1990-ih, uslijed čega dolazi do gotovo potpunog nestanka proizvodnje te drastičnog pada zaposlenosti.

(G)RAD: SLAVONSKI BROD

Đurina priča

Tomu se opet može svjedočiti iz primjera Đure Đakovića, kojeg opisuje Antun Štivić, regionalni povjerenik Sindikata metalaca Hrvatske – Industrijski sindikat (SMH-IS) za Slavoniju i Baranju, kada kaže da su cijeli Brod, ali i županija, osjetili posljedice osnivanja Đuro Đaković Holdinga (1991.), nakon čega je uslijedila privatizacija pojedinih tvornica u njegovom sastavu. Tako je jedan dio ĐĐ Holdinga ostao u državnom vlasništvu, dok je veći dio privatiziran i trenutno se nalazi u vlasništvu stranih investitora. Đuro danas ima ukupno 76 trgovačkih društava u kojima su vlasnici većinom stranci.

O snazi poduzeća govori i činjenica kako je kroz gotovo cijelo 20. stoljeće broj radnika kontinuirano rastao: tvornica je 1923. godine zapošljavala 1200 radnika, 1952. broj radnika je udvostručen, da bi 1986. godine u Đuri bilo 16.339 zaposlenih

Štivić ističe kako Đuro danas zapošljava 5200 radnika, više od tri puta manje u odnosu na 1986. godinu. U taj broj ubrajaju se radnici čija se poduzeća nalaze u državnom vlasništvu, njih 960, kao i radnici koji rade u privatiziranim poduzećima, poput Montaže s više od 1000 zaposlenih radnika.

Osim smanjivanja broja zaposlenih došlo je i do ograničavanja tržišta, zbog čega najviše pati sedam poduzeća u državnom vlasništvu (ĐĐ Specijalna vozila, ĐĐ Elektromont, ĐĐ Inženjering, ĐĐ Strojna obrada, ĐĐ Proizvodnja opreme, ĐĐ Energetika i infrastruktura). Zbog manjka ugovorenih poslova početkom godine izvršena je dokapitalizacija Đuro Đaković Holdinga s ciljem izbjegavanja stečaja uz uvjet restrukturiranja. Restrukturiranje je u principu značilo daljnje smanjenje broja radnika, ali s obzirom na to da je većina

ispunjavala uvjete za mirovinu, sindikat je uspio radnicima osigurati otpremninu.

Prema Štivićem riječima, Đuro Đaković je na poteškoće u radu i proizvodnji naišao i zbog nestanka industrijskih pogona diljem države. Na primjer, prodaja INA-e za Đuru je značila gubitak kooperantskih poslova zbog odluke novog suvlasnika, MOL-a, o preseljenju poslova u druge zemlje. Sve navedeno utjecalo je na ugovaranje novih poslova, a to je sa svoje strane utjecalo na (ne)zapošljavanje novih radnika. Naime, Štivić ističe kako radna mjesta u Đuri ovise o ugovorenim poslovima: ako nema ugovora koji bi osigurali dohodak kroz duže vrijeme, uprave poduzeća u tome nalaze izgovor za zapošljavanje na određeno, čime se nastavlja razdoblje egzistencijalne nesigurnosti i neizvjesnosti za većinu radnika.

Žitnica – nekada

Još jedan primjer posljedica privatizacije predstavlja i slučaj lokalne drvne industrije, odnosno poduzeća Slavonija d.d. Prema podacima objavljenima u članku *Osvrt na proteklih četvrt stoljeća gospodarstva* ovo je poduzeće do 1992. zapošljavalo 1000 radnika, dok danas taj broj iznosi 350. Tvrtka je najvećim dijelom orijentirana na izvoz, stoga čak preko 70% svojih proizvoda plasira na inozemna tržišta. Zato što radnici ove tvornice redovito primaju plaću u medijima se ona predstavlja kao iznimno uspješan primjer rada u vremenu krize.

Poljoprivredni kombinat Jasinje, koji je obuhvaćao gotovo sve poljoprivredne grane i zapošljavao i egzistencijalno osiguravao najveći broj Brođana i stanovnika okolnih sela – jednostavno nije preživio devedesete

Premda su neka poduzeća, poput Đure i Slavonije, uspjela preživjeti u okrnjenom stanju, mnogo je brodskih poduzeća koja su se razvijala gotovo cijelo 20. stoljeće, da bi

Sličnu sudbinu dijeli i Veterinarska stanica koja je, kako se navodi u *Osvrtu na proteklih četvrt stoljeća gospodarstva*, “bila ponos slavonskobrodskog gospodarstva s najsuvremenijom klaonicom peradi velikih kapaciteta, sa široko razvijenom kooperantskom mrežom te s inozemnim tržištem koje je kupovalo sve što se u njenim pogonima preradilo”. Veterinarska je imala oko 600 zaposlenih te razvijeno tržište u Europi i na Bliskom istoku, ali je unatoč dobrim predispozicijama raskomadana i rasprodana te 2009. konačno i potpuno likvidirana.

Ništa bolje nisu prošla ni trgovačka poduzeća poput Veleprometa ili TOB-a (Trgovačka organizacija Brod), koja su potpuno ugašena, a njihovu imovinu, kao što je slučaj u Veleprometu, prodaju banke. Ova su dva poduzeća zapošljavala oko 1000 radnika.

štrajka u srednjoj Medicinskoj školi, govoreći o položaju i perspektivi mladih u Brodu kaže: “Mladi u Slavanskom Brodu, poput većine mladih ljudi na bilo kojem području, imaju već formirano razmišljanje i perspektivu na aktualne događaje. Smatram da se naš mladi glas ne čuje niti sluša dovoljno. Želimo sudjelovati u zajednici. Razdvojeni smo što se pogleda na budućnost tiče, no zbog različitih čimbenika sve češće u razgovoru sa svojim vršnjacima shvaćam da je želja za odlaskom iz grada ili čak države veća nego želja za ostankom. Treba se puno više pozabaviti time zašto uistinu sve više mladih ljudi sanja o životu negdje izvan granica Hrvatske.” Također navodi malu mogućnost zapošljavanja mladih bez radnog iskustva kao jedan od najvećih problema u gradu, zbog čega mladi ljudi odlaze, većinom u Njemačku, kao medicinski ili

Slavonski Brod _ Korzo Foto: Ivica Galović, Pixel

Slavonski Brod _ Korzo Foto: Frika

potpuno nestala nakon privatizacije zbog nagomilavanja dugova i stečaja. Upravo se to dogodilo poljoprivrednom kombinatu Jasinje, čije je poslovanje obuhvaćalo gotovo sve grane poljoprivredne proizvodnje, od ratarstva i stočarstva preko voćarstva i vinogradarstva, do ribnjačarstva. Poljoprivredni je kombinat zapošljavao od 3000 do 5000 radnika te je sa svojim slavonskim “viskijem” (viljamovkom) predstavljao *brand* diljem države. Međutim, početkom 1990-ih broj radnika se smanjuje na 1500, da bi na kraju kombinat završio u stečaju. Ako uzmemo u obzir predispozicije slavonske regije za razvoj poljoprivrede, taj se događaj čini u najmanju ruku paradoksalnim, s obzirom na prirodne resurse Slavonije. Uzmimo u obzir samo podatke koje je Goran Đulić iznio u analizi problema domaće poljoprivrede. Prema Đuliću, Hrvatska s obzirom na klimatsko-zemljopisne pogodnosti može proizvoditi količine hrane dovoljne za 25 milijuna ljudi. Procesom privatizacije i politikom usmjerenom na uvoz doveli smo se u situaciju da u prvih šest mjeseci 2014. godine Hrvatska uveze povrća u vrijednosti 44 milijuna dolara dok je na uvoz voća potrošeno 88,8 milijuna dolara. U tim podacima, uvoznoj strukturi ekonomije i privatizaciji kombinata, od kojih je Jasinje tek jedan primjer, treba tražiti razloge općeg ekonomskog i socijalnog stanja u kojem su se Hrvatska i Slavonija našle.

Domenika Benak: “Mladi u Brodu poput većine mladih ljudi imaju već formirano razmišljanje i perspektivu na aktualne događaje. Smatram da se naš mladi glas ne čuje niti sluša dovoljno. Želimo sudjelovati u zajednici!”

Ovih nekoliko primjera pokazuje koliko je važno da jedna država ima poduzeća koja će proizvodnjom, preradom i distribucijom zadovoljavati prehrambene potrebe stanovništva i kontrolirati kvalitetu hrane. Mi smo, nažalost, ostali i bez toga, prepustivši sve uvozu hrane i domaćem, teško kontroliranom monopolu Agrokora.

Mladost je naša nada!

Osim navedenih primjera, na području Slavanskog Broda likvidirana su i poduzeća Slavonijatrans (2012., 340 zaposlenih), Brodvin (2012., 350 zaposlenih), Staklo (2003., 104 zaposlena) te niz manjih poduzeća.

U takvoj situaciji grad bilježi sve veći odljev mladih ljudi koji se ne vraćaju nakon završetka studija ili odlaze trbuhom za kruhom u inozemstvo. Domenika Benak, jedna od organizatorica prošlogodišnjeg

građevinski radnici. Srednjoškolci već u završnim razredima često govore o odlasku u inozemstvo kao jedinom načinu zarade, a većina se studenata koji odu na fakultete u Osijek ili Zagreb ne vraća. Visok odljev nove generacije može se promatrati u vezi s propašću državne industrije. Nekada su se diplomirani studenti Strojarskog fakulteta zapošljavali u Đurinih pogonima pa je grad na taj način zadržavao mladu radnu snagu, što se danas, u okviru drastičnog smanjenja broja radnika u Đuri i ostalim poduzećima, više ne događa.

Slavonski Brod u proteklih je dvadeset godina doživio cijeli niz negativnih gospodarskih i društvenih promjena koje su u potpunosti promijenile strukturu stanovništva, ali i vizure grada, pa tako danas ulica Petra Krešimira IV, glavna brodska ulica, obiluje nizom praznih izloga, napuštenih objekata u kojima su nekada bili smješteni brodske obrtnici. Simbolično djeluje i trg Ivane Brlić Mažuranić, na kojemu se nalazi nekadašnja robna kuća Vesna, koja je od 1971. predstavljala simbol grada svojom impresivnom građevinom. Danas Vesna sa svojim napuštenim izlozima i okolnim otpadom predstavlja dvadeset godina Broda u kojemu su negdašnje tvornice, poduzeća i radnici nestali pred naletom kapitalističke gramzljivosti i lažnog morala. Taj nalet u samo desetak godina uspio je uništiti ono što se stvaralo desetljećima, a u što su ulagale cijele generacije Brođana ●

Sindikati i ljevica

Italija

Početak ove godine talijanska politička scena postala je bogatija za još jedan pokret. Radi se o tzv. Socijalnom savezu (*Coalizione Sociale*), platformi sindikata i udruga civilnog društva koju je pokrenula Federacija zaposlenika i radnika u metalnoj industriji (FIOM). Glasnogovornik inicijative je Maurizio Landini, glavni tajnik FIOM-a, a pokretu se uz sindikat priključio i niz nevladinih organizacija. Među njima su organizacije različitih interesa, od udruga za promicanje kulture i socijalne uključenosti (ARCI), preko humanitarnih organizacija (*Emergency*), do udruženja koja organiziraju kampanje protiv mafije (*Libera*). Članovi saveza naglašavaju kako se ne radi o novoj političkoj stranci, već o širem društvenom pokretu usmjerenom na borbu protiv nametnutih mjera štednje i opsežnih zakonodavnih reformi koje trenutno provodi vlada premijera Mattea Renzija. Specifično, inicijativa je pokrenuta nakon nedavnog izglasavanja nove verzije zakona o radu koji je olakšao masovno otpuštanje radnika, dao prednost zapošljavanju na određeno i pogoršao već nesigurnu poziciju mladih radnica i radnika na tržištu rada. Od samog početka rada inicijative njeni su se članovi susreli s neodobravanjem i skepsom s različitih strana, kako parlamentarnih političkih stranaka – koje Landinija optužuju za iskorištavanje pokreta radi realizacije vlastitih političkih ambicija – tako i FIOM-ove sindikalne središnjice – koja s nepovjerenjem gleda na ovu vrstu proširivanja rada sindikata. Unatoč tome, Socijalni savez za sada ostaje jedina inicijativa te vrste u Italiji, a nakon održanog prosvjeda 28. ožujka i razrade plana rada inicijative, treba još vidjeti na koji će se način suradnja sindikata i nevladinih organizacija dalje razvijati ●

A.V.

Ujedinjeno Kraljevstvo

U Ujedinjenom Kraljevstvu 7. svibnja održali su se izbori za gornji dom parlamenta. Iako su ankete najavljujivale neizvjesne rezultate, vladajuća Konzervativna stranka osvojila je većinu dovoljnu za sastavljanje vlade bez koalicijskih partnera pa će u novom petogodišnjem mandatu premijer ostati David Cameron. Nakon objave rezultata ostavke su podnijeli predsjednici dvije gubitničke stranke – Nick Clegg, ispred Liberalnih demokrata te Ed Miliband – šef opozicijske Laburističke stranke i glavni pretendent na premijersko mjesto. Mnogi analitičari u porazu laburista vide kraj stoljetne tradicije laburizma u Velikoj Britaniji. Od samih početaka laburizam je usko vezan uz industrijske pogone i sindikalni pokret, ali te veze počinju slabiti devedesetih godina. Tada se Laburistička stranka u mandatu premijera Tonyja Blaira približava centru i postaje, poput ostalih stranaka europske socijaldemokracije, promotorom privatizacijskih procesa, deregulacije tržišta i represivnih mjera nad imigrantima, a sve manje pozornosti posvećuje mehanizmima socijalne države. Zbog takvog su zaokreta sindikati u jednom trenutku zaprijetili da će prestati financirati ovu stranku, što bi bio velik udarac na njenu infrastrukturu. Kulminacija se dogodila upravo tijekom izborne

kampanje za tek završene izbore, zbog toga što Laburistička stranka nije jasno i nedvosmisleno odbacila mjere štednje kao službenu politiku. Jedini glasni kritičari mjera štednje koje pogađaju najšire i najugroženije slojeve stanovništva Velike Britanije bili su škotska lijeva nacionalistička stranka (SNP) te Stranka zelenih. SNP je uspio osvojiti skoro sve mandate u škotskim izbornim jedinicama (56 od 59 mogućih), i time postao treća najjača stranka u gornjem domu Britanskog parlamenta. Upravo je Vlada Škotske pod vodstvom predsjednice SNP-a Nicole Sturgeon odmah po završetku izbora sklopila memorandum o suradnji sa škotskom sindikalnom središnjicom STUC (*Scottish Trade Union Congress*). Otvoreno su se usprotivili novoj konzervativnoj većini i najavama iz Londona o dodatnih 12 milijardi ušteda na račun socijalnih davanja. U zajedničkoj izjavi su naglasili da dijele

u Alberti NDP se nameće kao ozbiljan politički igrač i na federalnom nivou. Inače, i sama povijest NDP-a svjedoči o potrebi ujedinjavanja različitih društvenih snaga na progresivnim političkim temeljima. Stranački korijeni sežu u tridesete godine i tzv. zadrugarsku stranku (CCF) koja je okupljala seljake i radnike, a slična je baza osigurala i pobjedu na ovim izborima, uz jasnu potporu imigranata koji čine značajan dio populacije Alberte ●

Srbija: Blok protiv Vučićeve neoliberalne vlade

U Srbiji proteklih mjeseci jačaju stare i stvaraju se nove inicijative protiv rasprodaje javnih dobara i novog vala privatizacije. Nakon kampanje protiv izmjena Zakona o

IZ SVIJETA: ITALIJA; UK; KANADA; BiH; SRBIJA; EKVADOR

Grafike: Inicijativa "Stop privatizaciji" iz Srbije; Kampanja protiv privatizacije Avala filma

"PAJO IMAM STRAŠNU IDEJU ZA BIZNIS"

STOP PRIVATIZACIJI

i zajedničke vrijednosti poput smanjenja nejednakosti, zaštite javnih službi i socijalne države te jačanje zajednice.

Potpuni potop laburista u Škotskoj i poraz u direktnom srazu s konzervativcima u engleskim izbornim jedinicama s pravom postavlja pitanje o budućnosti laburizma u Engleskoj, koji se danas potpuno izmaknuo s lijevih političkih pozicija. Dodatan strah ulijeva i jačanje desne antiimigrantske stranke (UKIP) kojoj popularnost raste na industrijskom i radničkom sjeveru Engleske više od sto godina čvrstoj bazi laburizma ●

M.K.

Kanada

Kanadska provincija Alberta dugo je vremena bila uporište kanadskog konzervativizma. Trenutni kanadski primjer Stephen Harper, dugogodišnji vođa konzervativne vlade koja predvodi mjere štednje i politiku pogodovanja velikim korporacijama nauštrb okoliša i radnih prava, politički je stasao upravo u toj kanadskoj provinciji. Međutim, političko kolo sreće naglo se zavrtjelo na drugu stranu i pobjedu na izborima održanima početkom svibnja odnijela je Nova demokratska stranka Alberte (NDP) pod vodstvom Rachel Notley, koja je time postala premijerka ove kanadske federalne jedinice. Pobjeda NDP-a značajna je iz više razloga: ona predstavlja velik udarac središnjoj konzervativnoj vladi u Ottawi, NDP kao socijaldemokratska stranka ujedinila je većinu progresivnih snaga protiv mjera štednje središnje i provincijske vlade, a ovom pobjedom

radu, "okupacije" kina Zvezda te inicijative Ne davimo Beograd, krajem travnja stvorena je inicijativa pod nazivom Stop privatizaciji. U proglasu inicijativa naglašava kako se zalaže za zaustavljanje privatizacije struje, vode, autocesta, zemljišta, prijevoza, telekomunikacija i drugih javnih dobara. Kampanja je potaknuta najavama iz Vlade Republike Srbije da slijedi val privatizacije u kojem je najkrupnija ona Telekom Srbije koji je još u državnom vlasništvu. Inicijativa Stop privatizaciji svoju prvu akciju organizirala je protiv privatizacije Avala filma, najvećeg filmskog poduzeća u Jugoslaviji i arhiva najznačajnijeg dijela filmske baštine te nekadašnje države. Iz inicijative su tom prilikom poručili kako je Vlada ovom privatizacijom oduzela još jedan dio javne infrastrukture i zajedničke kulturne baštine koja pripada svim građanima i građankama. Istakli su i da je riječ o nastavku katastrofalne politike Vlade Srbije čiji potezi rezultiraju padom standarda stanovništva i rastom nezaposlenosti.

Levi samit, platforma koja okuplja brojne udruge civilnog društva, neformalne inicijative i progresivne sindikate u svom se prvomajskom priopćenju pridružila ovim zahtjevima tražeći zaustavljanje procesa privatizacije. Pod parolom "Protiv mera štednje i privatizacije – sloboda, jednakost, solidarnost" članovi i članice Levog samita svojim dolaskom na prvomajске skupove u organizaciji Novog sindikata Srbije, ali i onog kojeg su organizirali Savez samostalnih sindikata Srbije i UGS Nezavisnost, htjeli su

upozoriti na posljedice nejedinstva sindikalnih središnjica i rascjepkanosti sindikalnog članstva. U Levom samitu ističu da stanje u kojem se sindikalni pokret našao olakšava vladajućim garniturama provođenje politika štetnih po radništvo, te da se samo udruženim snagama može stvoriti dovoljno jak pritisak i zaustaviti barem neke od problematičnih mjera ●
V.B.

BiH: Restriktivniji zakon o radu

U Federaciji Bosni i Hercegovini aktualna je rasprava o novom zakonu o radu oko kojeg već duže vremena pregovaraju socijalni partneri: ministarstvo rada, sindikati i poslodavci. Zakon se posljednji put mijenjao 1999. godine, a

nemetala koja dodaje: "Ako uzmemo da je jedna satnica u našoj zemlji 1,02 eura, postavlja se pitanje je li to visoka cijena za zemlje Europske unije koje ovdje investiraju. Ako je u njihovoj zemlji jedna satnica osam eura, to je obmana našeg članstva. Ovdje se želi umanjiti stečena prava radnika. Nećemo to dozvoliti." ●
M.K.

Ekvador: Drugačije radno zakonodavstvo je moguće!

Sredinom travnja ove godine ekvadorska Narodna skupština izglasala je niz mjera kojima se unapređuje zakon o radu, prvotno donesen 1938. godine. Najveću pozornost izazvalo je priznavanje kućanskog rada kao

dnevno. Dosad je to bio nevidljiv rad koji se ni ne smatra radom, bez ikakve zaštite i sigurnosti. U članku 34. ekvadorskog ustava stoji: "Pravo na socijalnu sigurnost neotuđivo je pravo svih osoba, te će biti glavna odgovornost države. (...) Država jamči i provodi puno uživanje prava na socijalnu sigurnost što uključuje i osobe koje obavljaju neplaćen rad u domu."

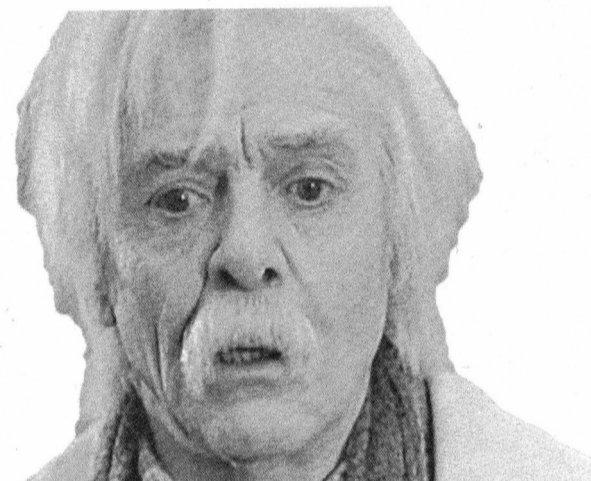
Slijedeći taj ustavni princip, novi dodaci zakonu o radu osiguravaju kućanice, dajući im pravo na mirovine u slučaju trajne nesposobnosti za rad i smrti supružnika. Te se žene nalaze izvan bilo kakvog sustava zaštite, zbog čega velik dio starijih građana ne može ostvariti pravo na mirovinu, što povećava rizik od socijalne isključenosti starijih osoba, argumentirali su svoju odluku predlagачi zakona. Sveobuhvatna reforma radnog zakonodavstva, nazvana Zakon o pravedno vrednovanom

"KAKO IDE OTIMANJE PARA OD NARODA?!"

"RAZBOJNICI, SVI STE VI RAZBOJNICI."

od tada su se radnička prava sve više i češće kršila, nezaposlenost se povećavala, a kontrola inspekcije rada bivala sve rjeđa i neefikasnija da bi se naposljetku, pod pritiskom MMF-a, najavile nove zakonske promjene koje će, prema riječima predsjednika Udruženja poslodavaca FBiH, biti "restriktivnije po prava zaposlenika". Iako konačan tekst prijedloga zakona još nije poznat javnosti, sindikalisti su u nekoliko navrata otvoreno iskazali protivljenje najavljenim zakonodavnim promjenama, pogotovo članka 182. aktualnog ZOR-a koji regulira kolektivne ugovore. Prema izjavama Ismeta Bajramovića, predsjednika Saveza samostalnih sindikata BiH, taj članak federalnog ZOR-a predstavlja "rak ranu" poslodavcima kojima je cilj da sruše i posljednju prepreku deregulaciji radničkih prava, te omogućе lakše otpuštanje i smanjenje drugih radničkih prava. Također, poslodavci su odbacili i prijedlog najveće sindikalne središnjice u Federaciji BiH da minimalna plaća u ovom bosanskohercegovačkom entitetu bude 55% prosječne plaće. Iz dijela države s hrvatskom većinom i sindikata tamošnje najveće kompanije, HT-a Mostar, stiže potpora SSSBiH-u i protivljenje novom prijedlogu ZOR-a. Potpredsjednik Sindikata HT Mostar, Saša Živković, istaknuo je kako je predloženi zakon o radu vođen interesom kompanija i njihovim profitom, a ne interesom bosanskohercegovačkih radnika. Na njegovu je tragu i Kata Iveljić iz Sindikata radnika kemije i

produktivnog, odnosno rada koji stvara vrijednost. To priznanje je slijedila i odluka o uključivanju kućanica u sistem socijalnog osiguranja. Iako je već u ekvadorskom ustavu iz 1998. godine kućanski rad formalno priznat kao oblik produktivnog rada, konkretne mjere morale su pričekati skoro dvadeset godina. Nove zakonske promjene rezultat su dugogodišnjeg organiziranja žena odozdo, ali i voljnosti političkog vodstva zemlje da otvori široku raspravu o potrebama radništva u kojoj je sudjelovalo 35 organizacija. Prema predsjedniku Ekvadora, Rafaelu Correi, na mjere za poboljšanje uvjeta života i rada kućanica utrošit će se sveukupno 120 milijuna američkih dolara, a mjere će zahvatiti nekih 1,2 milijuna žena u državi u kojoj se procjenjuje da kućanski rad općenito čini 15% bruto domaćeg proizvoda. Uz to, one će imati i pravo na 24 minimalne plaće, što iznosi oko 8160 američkih dolara. Uz priznanje kućanskog rada, izmijenjeni zakon o radu predviđa kažnjavanje diskriminacije Afroekvadoraca, autohtonog stanovništva i pripadnika LGBTIQ zajednice. Ovim izmjenama uvažena je stara inicijativa Nacionalnog pokreta žena da se kućanski rad prihvati kao rad koji skoro isključivo obavlja žensko stanovništvo, posvećujući cio dan nezahvalnom, nezadovoljavajućem radu izvan društvene proizvodnje. Takav se rad obično smatra kućanskom, obiteljskom i individualnom aktivnošću koja se ne kompenzira financijski, a zna trajati i po 16 sati

radu i priznavanju kućanskog rada, potiče zapošljavanja na neodređeno vrijeme, jer je čak 600.000 Ekvadoraca zaposleno na određeno. Svi novi ugovori o radu potpisani od 1. siječnja 2016. morat će biti sklopljeni na neodređeno, a u slučaju otkaza morat će se iznijeti obrazloženje te dodijeliti otpremnine. U slučaju da otpuštena osoba spada u često diskriminiranu skupinu (osobe s invaliditetom, rasne manjine, LGBTIQ populacija...), otpremnina se uvećava.

Zakon također ograničava zaradu vodstva poduzeća: bonus isplaćen vodstvu poduzeća ne smije prijeći 24 minimalne plaće, a u slučaju da prijeđu tu svotu sredstva se uzimaju i dodjeljuju Ekvadorskom institutu za socijalnu sigurnost za solidarne usluge (mirovine, naknade za nezaposlene itd.). Veliku je buru izazvala odredba da se vodstvo poduzeća bira univerzalnim, slobodnim i tajnim glasanjem te da u izborima mogu sudjelovati svi radnici (ako rade 90 dana u poduzeću te neovisno o tome jesu li članovi sindikata), kao i odredba da je zabranjeno otpuštanje sindikalnih povjerenika, uz zabranu otpuštanja trudnica. Premda su se digli glasovi protiv određenih novih zakonskih mjera, pa čak i od strane sindikata, organizirani prosvjedi nisu naišli na velik odaziv. Najveća sindikalna središnjica u Ekvadoru, Savez ujedinjenih radnika, u kojoj se nalazi šezdesetak sindikata, podržala je mjere koje nadopunjavaju postojeći zakon o radu ●
M.Ć.

TTIP i CETA - sporazumno protiv radničkih prava

Pregovori između Europske unije i SAD-a o sporazumu o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu (TTIP) otpočeli su polovicom prošle godine, a dosad je završeno devet rundi pregovora. U javnosti je pritom najviše odjeknula stroga tajnost teksta sporazuma, koja onemogućuje transparentnu javnu raspravu

Tvorci i zagovarači TTIP-a često ga nazivaju „trgovinskim sporazumom 21. stoljeća“, ponekad pak i „ekonomskim NATO paktom“. Zbog snažnog rasta ekonomija Kine i Indije, te probuđenih ekonomskih i vojnih aspiracija Rusije, promotori tog sporazuma inzistiraju na njegovoj geo-strateškoj nužnosti, jer smatraju da će ojačati gospodarstva EU-a i SAD-a te pozitivno djelovati na kućne budžete europskih i američkih kućanstava. Međutim, stvari nisu tako jednostavne kako nam ih se želi prikazati.

Progres u rikverc

Prvo što treba naglasiti jest da TTIP nije samo trgovinski sporazum. Naime, trgovinske barijere između EU-a i SAD-a, poput carina i tarifa, već su i sada razmjerno niske, a trgovinska razmjena intenzivna. Cilj ovog sporazuma je smanjiti ne-tarifne prepreke slobodnoj trgovini i dodatno otvoriti postojeće tržište ukidanjem zakona, pravilnika i standarda koji „pretjerano“ reguliraju tržišne odnose, a zapravo postoje da bi štitile zdravlje, sigurnost i radna prava građana. Riječ je, primjerice, o pravilnicima o kvaliteti i sigurnosti hrane, kemijskih i drugih proizvoda, uključujući lijekove, standardima zaštite okoliša, zaštite potrošača i sl., te između ostalog, i zakonima iz područja radnog zakonodavstva. Zagovornici TTIP-a tvrde da intervencije u radno zakonodavstvo i radnička prava s ciljem povećanja trgovinske razmjene neće biti dopuštene, no veliko je pitanje koliko takve tvrdnje doista drže vodu. Jer dok se pregovarači deklarativno zalažu za očuvanje postojeće razine radno-pravnih standarda, u praksi svjedočimo poražavajućem trendu smanjenja radničkih prava u Europi, te zadržavanju postojećih niskih razina radničkih prava u SAD-u. Valja napomenuti kako je SAD od osam temeljnih konvencija Međunarodne organizacije rada (ILO) usvojio i ratificirao njih dvije, a među neusvojenima se, između ostalih, nalaze i one o slobodi radničkog udruživanja i kolektivnog pregovaranja, te minimalnoj dobi za zaposlenje. U sličnom sporazumu s Kanadom koji ima više od 1500 stranica, radu i radničkim pravima posvećeno je njih osam, a u njima stoji kako će obje strane zajednički raditi na usvajanju i implementaciji svih temeljnih konvencija o radu, ali nikakvi konkretni mehanizmi, kao ni rokovi niti posljedice u slučaju suprotnog, nisu navedeni. Ovakvu listu dobrih želja valja očekivati i u sporazumu EU-a i SAD-a, a nada kako će se ovim sporazumom razina radničkih prava u SAD-u približiti europskim standardima nije realna. Za očekivati je upravo suprotno, da će se razina radnih i radničkih prava u europskim zemljama, svim usvojenim deklaracijama i tradiciji socijalne države i organiziranog radničkog pokreta usprkos, srozati na razine slične onima devetnaestog stoljeća.

Iako je cijeli proces pregovaranja tajan, uvidom u već dovršene pregovore između EU-a i Kanade (CETA), moguće je naslutiti njegov smjer i ciljeve samog sporazuma te predvidjeti posljedice

Upitna metodologija

Osim direktnih utjecaja na radno zakonodavstvo, koji smjeraju ka što većoj fleksibilizaciji radne snage i individualizaciji rada kroz otežano sindikalno organiziranje i kolektivno pregovaranje, negativni učinci transatlantskih sporazuma na stanovništvo Europe i Sjeverne Amerike koje živi od svojega rada iskazat će se i kroz ukidanje ili smanjenje pojedinih usluga socijalne države te kroz gubitak postojećih radnih mjesta.

Kao što upozorava publikacija grupe lijevih zelenih stranaka u Europskome parlamentu iz travnja 2014., financijski gubici nacionalnih proračuna zemalja članica EU uzrokovani ukidanjem postojećih carina i tarifnih naknada odrazit će se smanjenjem socijalnih davanja država, dok će se socijalni sustavi tih istih zemalja, poput socijalne skrbi, zavoda za nezaposlene, zdravstva, naći pod dodatnim pritiskom velikog broja građana pogođenih privremenom ili trajnom nezaposlenošću, uzrokovanom opet liberalizacijom tržišta i fleksibilizacijom radnih odnosa.

Četiri studije koje se bave procjenom utjecaja TTIP-a na europske ekonomije, osim što variraju u ukupnim izračunima učinaka te pokazuju nemogućnost preciznog predviđanja posljedica sveobuhvatnih sporazuma poput TTIP-a i CETA-e, donose podatke koji su čak i u najoptimističnijim varijantama, u najmanju ruku, skromni. Prema njima, bruto društveni proizvod i razina plaća u Europskoj uniji povećat će se između 0,3 i 1,3 %, a razina nezaposlenosti će ili stagnirati, ili će biti snižena za 0,42 %. Oba izračuna odnose se na tranzicijski period primjene sporazuma, dakle na razdoblje od 10 do 20 godina. Recentnija studija učinaka TTIP-a (J. Capaldo, listopad 2014), koristeći drugačiju metodologiju i uzimajući u obzir društvene učinke primjene sporazuma, dolazi do podataka koji su više nego porazni – prema procjenama studije, BDP i razine plaća past će na razini cijele Europske unije, a u razdoblju od 10 godina Europa će izgubiti 600 tisuća radnih mjesta.

Što nas čeka – ne znamo!

U kontekstu Hrvatske, kao malog, rubnog europskog gospodarstva, predviđeni učinci TTIP-a variraju od zanemarivih, nikakvih, do izuzetno loših. Eventualno povećani izvoz na američko tržište mogu očekivati jedino tvrtke proizvođači visoko specijaliziranih i kvalitetnih proizvoda, dok su srednjim i malim poduzećima mogućnosti za proboj na prekoceansko tržište minimalne. S druge strane, priljev jeftine američke robe na domaće tržište, posebice prehrambenih proizvoda, više je nego izvjestan. Rast takvih investicija pa onda i zaposlenosti može biti ostvaren jedino snižavanjem cijene rada i razine radničkih prava. Sve to praćeno je uništavanjem okoliša i zdravlja stanovništva uslijed prilagodbe okolišnih i inih standarda potrebama investitora.

U odgovoru na pismo Vladi RH, kojim je Savez samostalnih sindikata Hrvatske izrazio zabrinutost zbog pojedinih odredbi kao i generalnog smjera pregovora oko TTIP-a, navodi se kako je Ministarstvo vanjskih poslova RH u procesu izrade studije utjecaja TTIP-a na hrvatsko gospodarstvo – tko je točno zadužen za izradu studije i kada bi ona mogla biti gotova, nije navedeno. Uz izostanak bilo kakve javne, pa čak i medijske rasprave o TTIP-u i CETA-i u Hrvatskoj, prvi kritički glasovi spram ovih kontroverznih sporazuma došli su od nezavisne inicijative Zaustavimo TTIP!, kojoj su se priključile i pojedine udruge civilnog društva te sindikalne središnjice Savez samostalnih sindikata Hrvatske i Nezavisni hrvatski sindikati. Uspostavljanje takve široke fronte, te naravno, njezino stalno širenje i aktivno djelovanje, nužno je za pružanje učinkovitog otpora ovakvim sporazumima ●

Stefan Treskanica

Prvi maj: između obećanja i sjećanja

O posebnom, dragom, ali i krvavom mjesecu

Negdje prema ovogodišnjem Prazniku rada, kako javljaju mediji, pala je “još jedna slavenska tvrtka”, laslovački Prvi maj. I u Pirotu je, kako javljaju lokalni i regionalni mediji, također pao Prvi maj. U Zagrebu ne javljaju više ništa, Prvomajska je odavno pala. Preživio je jedino pogon u Ivancu, a i taj teško. U biti, nije preživio – izboren je: 9. srpnja 2005. radnici zauzimaju tvornicu, 7. studenog 2005. ulaze u štrajk glađu, a ujesen 2007. pokreću proizvodnju. Sve to piše ispod murala koji je 6. svibnja ove godine

KULTURNA POVIJEST RADA: 1. MAJ

iscrtan u tvornici (u organizaciji umjetničko-kustoskog kolektiva BLOK-KURS). Jedan od autora, Miloš Miletić, stvari je jako dobro podcrtao: “Nismo mi ovde da pričamo priču o ITAS-u, mi ne bismo bili ovde da radnici nisu uradili to što su uradili, oni inspirišu nas. Mi koji smo zaposleni u polju kulture teško priznajemo da smo i mi sami radnici i da delimo loše uvete rada sa svim radnicima. Pre svega, mi smo ovde da od ovih radnika učimo.”

Od folkloru do borbe

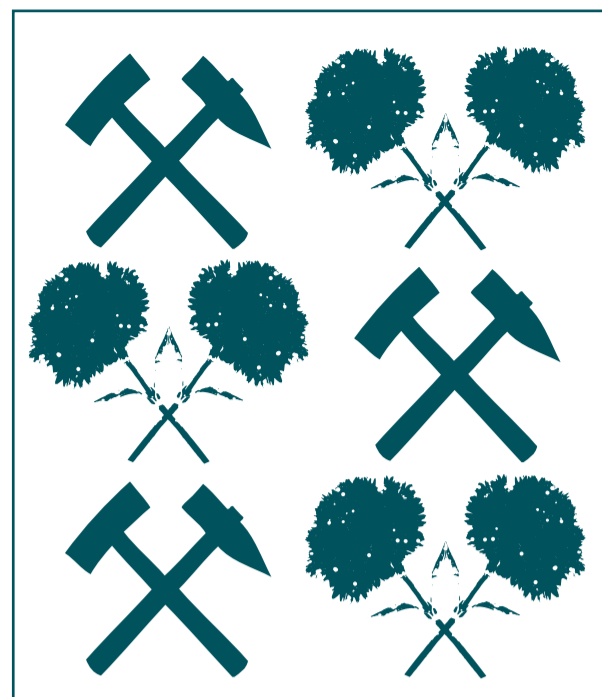
Radnici su prvoga svibnja 1890. proslavili prvi zajednički Prvi maj, međunarodni praznik rada. Prije toga Maj se slavio folklorno: uz kresove, plesove i majska stabla. U sfere radničkog pokreta najviše je i najranije Maj zašao u Americi, gdje ga vezujemo uz niz velikih protesta i štrajkova, među ostalim i onaj s Haymarketa, kad je “dinamit prvi put od Nobela prasnuo u klasnoj borbi” (1886.). Prvi je maj bio datum-obećanje, totalni ulog na budućnost. Bio je to praznik “onih koji ne pamte”, jer “pamtiti mogu samo bijedu”, onih koji “nisu ništa” a “bit će sve”. Prvi maj imao je i specifične, konkretne zahtjeve poput osmosatnog radnog vremena, općeg prava glasa, povećanja plaća, borbu protiv – imperijalističkog – rata itd. Na Prvom kongresu Druge (socijalističke) internacionale donijeta je odluka da se naredne godine stupa u opći protest radi osmosatnog radnog vremena. Bilo je to 14. srpnja 1889., sto godina od Francuske revolucije. Amerikanci su ovakvu odluku unutar vlastite Federacije rada donosili

nekoliko puta, pa tako i za 1890., kada je “trebalo konačno pobijediti”. Nije im ni tada uspjelo, a ironija je upravo američke sudbine da su kasnije izgubili i datum. Praznik rada postao je u SAD-u prvi ponedjeljak u rujnu. Prvi maj je u Europi doživio različite pristupe i interpretacije. 1890. godina u znaku je velikog naleta organiziranog radništva: britanski lučki štrajk iz 1889. rađa tzv. novi sindikalni pokret, njemački socijaldemokrati (SPD) nakon 11 godina ilegale izlaze van i pobjeđuju na izborima (ali dobivaju samo 8,8% mandata). U SPD-u su se bojali direktne konfrontacije (a protest na radni dan to vuče), prilične restrikcije za Bismarckove vladavine i tek opipavali legalne oblike djelovanja. U slučaju SDAPÖ-a (austrijskih socijaldemokrata) situacija je bila obrnuta, oni su forsirali obustavu rada i što širu mobilizaciju; Victor Adler jedan je od prvih koji su prepoznali vrijednost ovako postavljenog praznika: “To je taj smisao prvomajskog praznika, kojeg se naši protivnici boje – odmor od rada, potpuna obustava. To je ono što smatraju revolucionarnim.” August Bebel i Friedrich Engels držali su da masa treba zauzdati, da je entuzijazam prevelik, očekivanja nemoguća.

U londonskome Hyde Parku okupilo se 1890. tristo tisuća ljudi, kao “nikad prije i nikad poslije”. U Beču i diljem Austro-Ugarske slavilo se “najsajjnije”, Kopenhagen je bio paraliziran. Španjolci i Skandinavci odmah su intervenirali da se ovakvo obilježavanje nastavi, na briselskom kongresu Druge internacionale (1891.) – uz njemačko-britansko oponiranje – taj je pravac i potvrđen. Prvi maj tada tjera svoje najzanosnije doba, doba “legalnosti

Prvi maj je praznik “onih koji ne pamte”, jer “pamtiti mogu samo bijedu”, onih koji “nisu ništa” a “bit će sve”

i neslužbenosti”, kako bi ga nazvao Eric Hobsbawm, doba “plesa i protesta”, i “otpora i odmora”, kad se moralo štrajkati i boriti da bi se uživalo. Prvi maj kasnije je prisvajanje, podržavljen, ukroćen. Prisvajale su ga sve opcije i svi režimi, jer predstavljao je “snagu koja se valja ulicama”. Bio je pretežak i prejak, trebalo ga je “riješiti”. Četrdesetčetvorica francuskih zastupnika – jedinstvenih “samo po tome što nisu socijalisti” – interveniraju 1920. kako “praznik treba biti očišćen od bilo kakvog osjećaja mržnje ili ljubomore [klasne borbe]; sve klase, ako se uopće može kazati da klase i dalje postoje, i sve produktivne energije unutar iste nacije trebale bi biti jedno, iz iste ideje i za isti cilj”. Hitler je, prvi iza SSSR-a, ovome datumu dao službenost, nakon što se temeljito obračunao sa socijaldemokratskim i komunističkim pokretom, te iskidao sve internacionalne veze. Ta operacija nazvana je Narodni praznik rada. Franco i Pétain načinili su slično, s tim da se potonjem više sviđao Festival rada i sklada.

Rudari – predvodnici prvomajske borbe

Od protufašističkih Majeva inspirativan (i uporan) je onaj rudarski, arbanaški, sa Sicilije. Tamo, kao i u nekim nama bližim krajevima, narod nije odustajao, okupljali su se svake godine pored stijene doktora Barbata, sicilijanskog doktora Mladena¹, liječnika koji je prvomajskim govorom 1893. zacrvenio taj kraj (osim što im je donio i suvremenu medicinu). Selo u priči je Piana degli Albanesi, uporno selo. Godinu iza govora doktora Barbata, 1894., pukao je i prvi Prvi maj u Bosni i Hercegovini. Izveli su ga rudari, Varešani. Nešto kasnije, svibnja 1906., štrajkat će i Ljubušaci/Ljubušanke, solidarizirajući se s radnicama i radnicima Tvornice duhana Sarajevo. U Peći na Prvi maj 1920. prosvjedovalo se i slavilo zajednički. U Puli iste godine – krvavi antifašistički Maj. Majske povorke i majska sjećanja imali su i imaju svoje različite cvjetove, najčešće naravno crvene – karanfile, ruže, makove – ali ne uvijek. U Francuskoj cvijet je đurđica, spomen na strijeljane u Fourmiesu, Prvoga maja 1891., vrlo mlade ljude. U Italiji melodija je Verdijeva, arija iz *Nabucca*, a riječi su Pietra Gorijske iz 1896. Fascinantna je borbeni i komemorativni Prvi maj iz *Novecenta*. Pa ipak, treba opet ponoviti onu uvodnu – Maj nije bio dan sjećanja, Maj je bio dan obećanja i budućnosti. Maj je bio dan klase koja se nema čega sjećati osim bijede i bivših borbi, Maj je bio dan klase kojoj je sav ulog tamo naprijed.

Maj je, međutim, bio, a danas bi pogotovo morao biti, i *dan učenja*, podsjećanja na one koji su se angažirali da ostvare *listu prvomajskih zahtjeva*. Ta je tradicija bogata i velika, ta tradicija seže daleko van jednog datuma, i ona je u ovom vremenu odrona izuzetno bitna. Jer “oni koji nisu bili ništa” stvorili su puno. Naš je zadatak da ne dopustimo da se to samo tako likvidira, i to baš u ovom posebnom, dragom, ali i krvavom mjesecu ●

¹ Mladen Stojanović (Prijeđor, 1896. – Jošavka, 1942.), liječnik, organizator besplatne zdravstvene zaštite za seosku sirotinju Bosanske krajine, vođa ustanka na Kozari 1941.; Nicola Barbato (Piana dei Greci, 1856. – Milano, 1923.), liječnik, jedan od osnivača socijalističkog pokreta na Siciliji, zatvaran zbog “poticanja na mržnju među klasama”.

Danijel Baturina

Socijalna država je država koja preuzima odgovornost za materijalnu dobrobit i socijalnu sigurnost svojih građana. U većini ustava europskih zemalja navodi se da su one socijalne države, ali neke to ne deklariraju ustavom, nego to čine implicitno. Hrvatska se u prvom članku Ustava definira kao socijalna država.

Tipologija

Socijalna država ima zadaću štititi građane od određenih rizika poput starosti, siromaštva, nesreća na radu, nezaposlenosti i bolesti. U toj svojoj zadaći koristi se socijalnom politikom koja predstavlja javno upravljanje socijalnim rizicima. Na prvi pogled, rizici poput starosti pogađaju nas sve na isti način. Drugi, poput nezaposlenosti, društveno su stratificirani i različito pogađaju različite društvene skupine. Socijalna država pruža potporu za prevladavanje navedenih socijalnih rizika na različite načine koji su usmjereni na uključivanje siromašnih i isključenih građana te podizanje razine općeg blagostanja u društvu. Neki od glavnih oblika intervencija kojima se to postiže su različite vrste novčanih i naturalnih davanja (poput socijalne pomoći), poreznih olakšica, socijalnih usluga (primjerice javni vrtići, domovi za umirovljenike i sl.), regulacije socijalnih odnosa (primjerice radnih odnosa) ili pak subvencija i ostalih vrsta intervencija za koje se smatra da mogu biti učinkovite u prevladavanju navedenih razlika. Najpoznatija tipologija socijalnu državu dijeli na liberalnu, konzervativno-korporativističku i socijaldemokratsku. Liberalnu socijalnu državu, tipičnu za anglosaksonske zemlje, obilježava državna intervencija koja je ograničena na pomoć najsiromašnijim građanima. Novac za socijalne fondove uglavnom se prikuplja putem poreza. Socijalne se usluge daju nakon provjere imovnog stanja i sposobnosti, a socijalna su davanja relativno niska. U konzervativno-korporativističkoj socijalnoj državi, tipičnoj za središnju Europu, sredstva za socijalna davanja prikupljaju se putem doprinosa koje su dužni plaćati zaposleni i poslodavci. Socijalna su davanja vezana uz plaće i radni status. Socijaldemokratski model socijalne države uglavnom je prisutan u Skandinaviji. U njoj su socijalne usluge razvijenije nego novčana davanja. Bitno je načelo univerzalnosti, što znači da su socijalnom zaštitom i socijalnim uslugama obuhvaćeni svi građani. Država promiče socijalnu jednakost građana te svojim mjerama nastoji smanjiti ovisnost građana o tržištu.

Kriza socijalne države

Nekoliko trendova ključno je za krizu socijalne države koja trenutno vlada. Oni uključuju demografske promjene, promjene obiteljske strukture, klimatske promjene, promjene na tržištu rada i rastuću nejednakost. Primjerice, struktura obitelji se mijenja: broj članova obitelji smanjio se, a stope razvoda sve su veće. Isto tako, povećava se udio samačkih kućanstava, jednoroditeljskih obitelji, izvanbračne djece i neformalnih veza.

POJMOVNIK: SOCIJALNA DRŽAVA

Obiteljske veze, koje su bile značajan izvor podrške pojedincima transformirale su se zbog sve veće individualizacije društvenog života. Također, demografske promjene predstavljaju velik izazov za socijalnu državu zbog produljenja očekivane životne dobi. Paralelno dolazi do pada fertiliteta čime se smanjuje broj mladih i stvara se sve veća demografska ovisnost što u konačnici značajno povećava troškove socijalne države. Drugim riječima, udio starije populacije dramatično se povećava, što stvara pritiske na zdravstveni i mirovinski sustav i stavlja na dnevni red pitanja prilagodbe promjenama koje se događaju. Konačno, dolazi do pojave atipičnih oblika zapošljavanja uz naglašeniji udio prekarnog rada, što dovodi do diversifikacije radnih karijera. Stoga se smanjuje i sigurnost vezana za zaposlenje koja je bila karakteristična za desetljeća nakon Drugog svjetskog rata. Struktura rizika na koje socijalna država pokušava odgovoriti se, dakle, promijenila. Osim tradicionalnih socijalnih rizika koji se javljaju kao temelji razvoja socijalne države (starost, siromaštvo, invalidnost, nesreće na radu, nezaposlenost i bolest), zbog navedenih promjena danas svjedočimo sve većem broju novih socijalnih rizika. Novi socijalni rizici shvaćeni su kao nepovoljne okolnosti nastale upravo kao posljedica socioekonomskih transformacija koje su se dogodile u protekla tri, četiri desetljeća, a koje se dovode u vezu s postindustrijalizacijom

i, dijelom, globalizacijom. Najvažnije od njih su gubitak radnih mjesta u industriji i fokusiranje na uslužni sektor, masivni ulazak žena na tržište rada, povećana nestabilnost obiteljskih struktura i povećanje nestandardnih oblika zapošljavanja poput privremenog i povremenog rada, rada sa skraćenim radnim vremenom, rada od kuće i sl. Među nove socijalne rizike, između ostalog, uvrstavamo posjedovanje nedostatnih ili zastarjelih vještina zbog promjene obrazaca ekonomije i rada, nedovoljnu odnosno neodgovarajuću obrazovanost i smanjenu dostupnost obrazovanja, poteškoće u usklađivanju radnih i obiteljskih obaveza, atipične radne karijere, samohrano roditeljstvo, potrebe brige za starije ili nemoćne osobe, nedovoljnu pokrivenost sustavom socijalne zaštite zbog otežanog funkcioniranja sustava i sl.

Odgovornost socijalne države raste kao posljedica promijenjenih uvjeta pa ona danas ima odgovornosti za neke stvari za koje prvotno nije bila namijenjena. Istovremeno, potrebno je naći odgovore i na ideološki zaokret prema neoliberalnom pristupu do kojeg je došlo, a u kojem se intervencije socijalne politike gledaju kao trošak koji ometa ekonomski razvoj. Stoga postoji potreba za pronalaskom novih načina djelovanja socijalne države koji bi trebali uzeti u obzir nove promjene i trendove te uvažiti situacije novih socijalnih rizika. Kao pokušaji odgovora na nastale probleme, s jedne se strane javljaju prijedlozi aktivnijeg pristupa socijalne države, koji bi više naglasio sudjelovanje građana i njihovih organizacija u razvoju i provedbi socijalnih politika. S druge strane, pojavljuju se i trendovi poput sve veće privatizacije određenih dijelova usluga i dobara koje socijalna država tradicionalno pruža. Isto tako, kao mogući pokušaji odgovora na poteškoće socijalne države, spominju se i nove perspektive poput socijalnog ulaganja (aktivno ulaganje, prvenstveno u obrazovanje, aktivne politike zapošljavanja i obiteljska politika usmjerena na jačanje kapaciteta pojedinaca da se suoče s promijenjenim društvenim uvjetima) i socijalnih inovacija (nove ideje – proizvodi, usluge i modeli – koji istovremeno podmiruju socijalne potrebe i stvaraju nove društvene odnose ili suradnje) za koje tek predstoji vidjeti koliki će značaj imati za reforme socijalne države¹ ●

¹ Radi jasnoće i čitkosti teksta ne spominjemo izravno reference i zaslužne autore. Međutim, bitno je napomenuti da se tekst uvelike oslanja na radove o socijalnoj državi i socijalnoj politici autora Gøste Esping-Andersena, Guliana Bonolija, Antona Hemerjicka, Vlade Puljiza i Gojka Bežovana.

RAD. ISSN 1849-6598

Adresa uredništva: Vodovodna 13 10 000 Zagreb, Hrvatska

e-mail: rad.urednistvo@brid.coop

web: radnickaprava.org

nakladnik: Baza za radničku inicijativu i demokratizaciju

Za nakladnika: Marina Ivandić

Glavni urednik: Mario Kikaš

Izvršna urednica: Vedrana Bibić

Uredništvo: Igor Lasić, Iva Marčetić, Jelena Miloš, Ana Vračar, Nikola Ptić,

Vanjski suradnici: Marija Baševska, Danijel Baturina, Marija Čaćić, Petra

Ivšić, Ana Rajković, Alen Sućeska, Stefan Treskanica

Dizajn i prijelom: Iva Marčetić

Lektura: Nikola Ptić

Tisak: Novi list

Tiskanje ovog broja omogućilo je:

Ministarstvo kulture RH

Naklada: 2000

RAD

NOVINE NASTALE U SURADNJI UDRUGA I SINDIKATA BROJ DRUGI